

کلکه منع ده. له سر غرونکو سره قانوني چلن کېږي.

پټې

جغرافیه

پوولسم ټولگی

د تعلیم

روزنې

د تعلیم

درسي

حکومت مسکو - میاړه

Ketabton.com

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې
او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف عمومي ریاست

جغرافیه

یوولسم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش.

الف

ليکوالان:

- پوهنمل دکتور اندوس رحمت څواکمن
- رحمن عنايت د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف دلوی رياست علمي غړی

علمي او مسلکي ايډيټ:

- پوهاند غلام جيلاني عارض
- عزت الله سالمی وردگ

د ژبې ايډيټ:

اقا محمد گردی د پښتو څانگې علمي او مسلکي غړی.

دیني، سیاسي او کلتوري کمیټه:

- عبدالسلام تائب د اسلامياتو د ډيپارتمنت علمي غړی.
- حبيب الله راحل د تعليمي نصاب د پراختيا په رياست کې د پوهنې وزارت سلاکار.

د څارنې کمیټه:

- دکتور اسد الله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس د مرکز معين.
- دکتور شير علي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسوول.
- د سرموئف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رئيس

طرح او ديزان

حميد الله غفاري او حميد کريمی سنجد دره يي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ملي سرود

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه بان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زړه وي جاویدان
وايو الله اکبر وایو الله اکبر

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هیواد به تل ځلېږي
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مو دی رهبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پېغام گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کیږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځیدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لویو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګاه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤلیت په ریښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، د وطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو، او نورو ملګرو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

لړ لیک

کڼه	سرلیک	کڼه	سرلیک
۴۲-۳۹	ب. حرارتي بریښنا څوارلسم لوست	۱	د افغانستان برخه لومړۍ څپرکۍ کرنه او مالداري
۴۶-۴۳	۴,۲ د ډبرو سکاره او زموږ په هیواد کې د هغو کانونه پنځلسم لوست	۲	د څپرکي عمومي هدفونه لومړۍ لوست
۵۰-۴۷	۵,۲ نفت او گاز الف. نفت ب. گاز	۴-۳	۱,۱ کرنه او د هغې اقتصادي ارزښت دویم لوست
۵۲-۵۱	شپاړسم لوست الف. د هیواد نفت لرونکې حوزې اوولسم لوست	۶-۵	۲,۱ د کرنې لارې چارې الف. پخوانۍ طریقه ب. د کرنې پر مختللي او عصري طریقه
۵۶-۵۳	۶,۲ فلزات اتلسم لوست	۱۰-۷	۳,۱ مهم کرنیز تولیدات څلورم لوست
۵۸-۵۷	د فلزاتو د کانونو اقتصادي اهمیت نولسم لوست	۱۱-۱۲	د کرنې جغرافیایي ویش پنځم لوست
۶۰-۵۹	۷,۲ د ودانۍ د ډبرو کانونه	۱۶-۱۳	۴,۱ مالداري او د هغې اقتصادي ارزښت شپږم لوست
۶۴-۶۱	۸,۲ شلم لوست یوولسم لوست	۱۸-۱۷	۵,۱ د مالدارۍ لارې چارې الف. لرغونې او دودیزه طریقه (لارې، چارې) ب. عصري او پرمختللي طریقه
۶۸-۶۵	۸,۲ د کانونو او انرژۍ د حالت څېړنه دریم څپرکۍ		اووم لوست
۶۹	صنایع او سوداګري د څپرکي عمومي موخې	۲۰-۱۹	۶,۱ وحشي ژوي اتم لوست
۷۰	دوه ویشتم لوست		دویم څپرکۍ ۷,۱ د کرنې او مالدارۍ د حالت کتنه ۲۱-۲۴ انرژي او کانونه
۷۲-۷۱	په افغانستان کې صنایع او د هغو اهمیت دروېشتم لوست	۲۵	د څپرکي عمومي هدفونه
۷۶-۷۳	الف. لاسي صنایع ب. ماشیني صنایع	۲۶	نهم لوست
	ج. د ماشیني تولیداتو احصایه څلروېشتم لوست	۲۸-۲۷	۱,۲ انرژي او د هغې اهمیت لسم لوست
۷۸-۷۷	۲,۳ توریزم او د هغه اقتصادي اهمیت پنځه ویشتم لوست	۳۰-۲۹	۲,۲ د انرژۍ د نوي کیدو او نه نوي کیدو ورسرچینې یوولسم لوست
۸۲-۷۹	الف. د هیواد ګرځندويي سیمې ب. د ګرځندوی احصایه	۳۲-۳۱	۳,۲ بریښنا دولسم لوست
۸۴-۸۳	۳,۳ سوداګري او اهمیت یې اووېشتم لوست	۳۸-۳۳	الف. د اوبو بریښنا دیارلسم لوست

سړیک	گڼه	سړیک	گڼه
الف. کورنۍ سوداګري	۸۵-۸۸	شپږم څپرکی	۱۴۷
ب. بهرنۍ سوداګري		کانونه او صنایع	۱۴۸
اته ویشتم لوست		د څپرکي عمومي موخې:	۱۴۹-۱۵۲
ج. د هیواد د وارداتو او صادراتو انډول (میزان)	۸۹-۹۲	دوه څلویښتم لوست	۱۵۳-۱۵۴
نهه ویشتم لوست		۱,۶ په نړۍ کې کانونه او د هغو اهمیت	۱۵۵-۱۵۸
۴,۳ بانک	۹۳-۹۶	درې څلویښتم لوست	
دیرشم لوست		۲,۶ دکانونو دایستلو لارې-چارې	۱۵۹-۱۶۲
بانک د چارو د پرمختګ څرنګوالی	۹۷-۱۰۰	څلورڅلویښتم لوست	
یو دیرشم لوست		په نړۍ کې صنایع، د هغو ارزښت او ډولونه	۱۶۳-۱۶۴
۳,۵ د صنایعو او سوداګرۍ د حالت څېړل	۱۰۱-۱۰۴	پنځه څلویښتم لوست	
د نړۍ برخه		۳,۶ د صنایعو په پرمختګ کې اغیزمن لاملونه (عوامل)	۱۶۵-۱۶۶
څلورم څپرکی	۱۰۵	اووم څپرکی	
او به او کرڼه		سوداګري او ګرځندويي	۱۶۷-۱۶۸
د څپرکي عمومي موخې	۱۰۶	د څپرکي عمومي موخې	۱۶۹-۱۷۰
دوه دیرشم لوست		شپږڅلویښتم لوست	
۱,۴ په نړۍ کې او به او په هغو پانګه اچونه	۱۰۷-۱۰۸	۱,۷ نړیواله سوداګري او د هغې اهمیت	۱۷۱-۱۷۲
درې دیرشم لوست		اوه څلویښتم لوست	
الف. د اوبو لګولو لویې پروژې	۱۰۹-۱۱۲	۲,۷ نړیواله سوداګري	۱۷۳-۱۷۴
ب. د اوبو چاپول (تصفیه)		الف. د سوداګریزو راکړو ورکړو حجم	۱۷۵-۱۷۶
څلور دیرشم لوست		اته څلویښتم لوست	
۲,۴ کرڼه او د هغې نوې لارې، چارې	۱۱۳-۱۱۶	ب. د سوداګریزې سیمې او د هغو مفهوم	۱۷۷-۱۷۸
پنځه دیرشم لوست		نهه څلویښتم لوست	
د نړۍ په پرمختللو هیوادو کې د کرنیزو تولیداتو د بیلابیلو		د. د نړیوالې سوداګرۍ سازمان	۱۷۹-۱۸۰
ډولونو کچه	۱۱۷-۱۲۰	پنځوسم لوست	
پنځم څپرکی		ګرځندويي (توریزم) او نړیوال اهمیت یې	۱۸۱-۱۸۲
انرژي	۱۲۱	یو پنځوسم لوست	
د څپرکي عمومي موخې	۱۲۲	الف. د نړۍ مهمې ګرځندوي (توریستي) سیمې او هیوادونه	۱۸۳-۱۸۴
شپږ دیرشم لوست		دوه پنځوسم لوست	
۱,۵ انرژي او په نړۍ کې د هغې اهمیت	۱۲۳-۱۲۴	ب. د توریزم د راتلونکې (جذب) سرچینې	۱۸۵-۱۸۶
اوه دیرشم لوست		درې پنځوسم لوست	
۲,۵ د انرژۍ ډولونه	۱۲۵-۱۳۰	۴,۷ نړیوال حمل او نقل او د هغه اهمیت	۱۸۷-۱۸۸
اته دیرشم لوست		څلور پنځوسم لوست	
په نړۍ کې نفت	۱۳۱-۱۳۴	الف. د حمل او نقل ډولونه	
نهه دیرشم لوست		ب. سیالي (رقابتونه)	۱۸۹-۱۹۰
ج. طبیعي ګاز	۱۳۵-۱۳۸		
څلویښتم لوست			
د. په نړۍ کې د ډبرو سکاره	۱۳۹-۱۴۲		
یو څلویښتم لوست			
۳,۵ د انرژي د منابعو جغرافیایي ویش	۱۴۳-۱۴۶		

د افغانستان برخه

لومړۍ څپرکۍ

کرنه او مالداري

په دې څپرکي کې يې لولو:

کرنه او مالداري

- کرنه او د هغې اقتصادي ارزښت
- د کرنې لارې چارې

– پخوانۍ طريقې

– د کرنې پرمختللي او عصري طريقه

– مهم کرنيز توليدات

– د کرنې جغرافيايي وېش

• د مالدارۍ او د هغې اقتصادي ارزښت

• د مالدارۍ لارې چارې

– لرغونې او دوديزې طريقې (لارې – چارې)

– عصري او پرمختللي طريقې

• وحشي ژوی

• د کرنې او مالدارۍ د حالت کتنه

د څپرکي عمومي موخې:

زده کوونکي به د دغه څپرکي په لوستلو سره لاندنيو پوهنيزو موخو ته ورسېږي:

- د کرنې په اقتصادي ارزښت به وپوهېږي.
- د کرنې بيلابيلې لارې – چارې به وپېژني.
- د کرنې د نوو لارو – چارو په اغېزمنتوب به پوه شي.
- د هيواد د کرنيزو توليداتو له اندازې څخه به خبر شي.
- د هيواد د کرنې په جغرافيايي وېش به وپوهېږي.
- د مالدارۍ پر اقتصادي اهميت به وپوهېږي.
- د هيواد له کورنيو څارويو او د هغوی له وېش څخه خبر او نورو ته به معلومات ورکړی شي.

زده کوونکي به د دغه څپرکي په لوستلو سره لاندنيو مهارتي هدفونو ته ورسېږي:

- د هيواد د کرنې اقتصادي اهميت به بيان کړی شي.
- د کرنې بيلابيلې لارې – چارې به تشرېح کړی شي.
- د کرنې د نوو لارو – چارو د اغېزمنتوب دلایل به وويلای شي.
- د مالدارۍ اقتصادي اهميت به بيان کړی شي.
- د هيواد د کورنيو څارويو ډولونه به بيان کړی شي.
- د نقشې پرمخ د کرنيزو بيلابيلو ونو-بوټو (نباتاتو) د کرنې ساحې به وښيي.
- د نقشې پرمخ د هيواد د کورنيو څارويو د ساتنې ساحې به تثبيت کړی شي.
- د هيواد د مالدارۍ ستونزې به نورو ته وويلی شي.

لومړۍ لوست

۱، ۱ کرنه او د هغې اقتصادي ارزښت

په افغانستان کې د ځمکې دکولې (بوی) او کرنې عنعنوي لارې چارې

د کرنې د حیاتي او اقتصادي ارزښت په هکله څومره پوهیږئ؟

کرنه: زموږ د هیواد د ملي اقتصاد یوه مهمه او بنسټي برخه ده او د هغې ځنې حاصلات لکه میوې، زعفران او نور د صادراتو او عایداتو لویه سرچینه جوړوي. له تاریخي پلوه د کرنې خوراکي توکي له ډیر پخوا څخه د انسانانو د استفادې وړ گرځیدلي دي. کرنه او مالداري زموږ د زیاتره خلکو کار او دنده ده. کرنیز حاصلات نه یوازې دا چې د وگړو د لومړنیو اړتیاوو په پوره کولو کې ارزښت لري، بلکې د سپکو صنایعو او خوراکي توکو په پرمختیا او د ملي اقتصاد په پیاوړتیا کې ورڅخه استفاده کېږي. د ځینو کرنیزو حاصلاتو له خرڅلاو څخه د یوشمیر اړتیاوو د پوره کولو په خاطر د پیسو عواید ترلاسه کېږي. کرنه د حبوباتو، سبزیجاتو او لومړنیو نباتي موادو د تخمونو د کرلو او شیندلو لپاره د ځمکې له تیارولو څخه عبارت دی چې له اقلیم، مساعدو اوبو او خاورې سره په توافق د دودیزې او یا معاصرې تکنالوژۍ د وسایلو پواسطه په آبي او للمي ډول سرته رسیږي او د کال په بیلا بیلو فصلونو کې له ځمکې څخه مطلوب حاصلات اخلي. زموږ په کرنیز هیواد افغانستان کې

بیلابیلې غلې دانې، ډول ډول میوې، صنعتي او غوړلرونکي بوټي، بیلابیل سابه، وانبه (شوتله او ریشقه)، یو شمیر طبي بوټي لکه زعفران او نور کرل کیږي.

هغه لاملونه چې د کرنیزو تولیداتو په څرنگوالي باندې اغیزه لري، فزیکي، ټولنیز، اقتصادي او سیاسي لاملونه دي. د خاورې څرنگوالی، د ځمکې جوړښت او بڼه، اقلیم او د اوبو سرچینې فزیکي لاملونه بلل کیږي چې د کرنیزو حاصلاتو په څرنگوالي او څومره والي سیده اغیزه لري. د ژمې د واورې اورښت او پسرلني بارانونه د لوړو سیمو او د غرونو د لمنو د خاورو لرونکو طبقو په لنډه بل کې ګټور او د ونو- بوټو په وده او د هغو د رېښو په پیاوړتیا په تیره د للمي غنمو په تولید کې اغیزه لري.

د افغانستان د کرنې یوه برخه دودیزه او یوه برخه یې پرمختللي بڼه لري. په عمومي توګه د افغانستان د ټولې کرنیزې ځمکې ۷.۹ میلیون هکتاره ځمکه تر کرنې لاندې ده، چې له هغې جملې څخه ۵.۳ میلیونه هکتاره یې د څړوبولو وړتیا لري، خو د اوبو د کمښت له کبله هر کال د هغو یوازې ۲.۶ میلیون هکتاره څړوبیږي.

د ټولګي دننه فعالیت:

زده کوونکي دې دوه ډلې شي، لومړۍ ډله دې د کرنیزو بوټو او د هغو د حیاتي ګټو په هکله او دویمه ډله دې زموږ په هیواد کې د کرنې د اقتصادي ارزښت په هکله بحث وکړي او د هرې ډلې استازی به د خپل کار پایله په ټولګي کې ووايي.

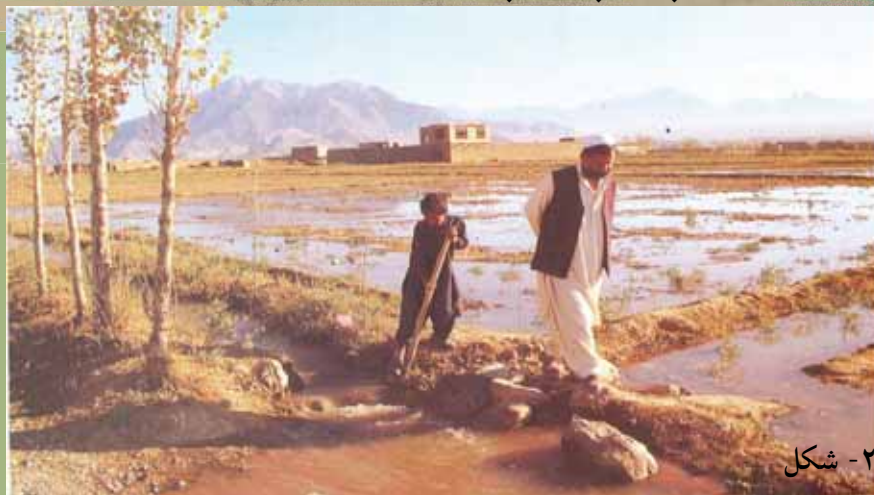
پوښتنې

- ۱- کرڼه څه ډول فعالیت دی تعریف یې کړئ.
- ۲- کرڼه څه اقتصادي اهمیت لري؟ توضیح یې کړئ.
- ۳- غنم څو ډوله کرل کیږي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې له کتابتون یا کومې بلې علمي سرچینې څخه په استفادې د خپل هیواد د کرنې د اقتصادي ارزښت په اړه یوه پاڼه معلومات راټول او خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

۲، ۱ د کرنې لارې چارې

۲- شکل

په افغانستان کې د ځمکو اوبه کولو لارې- چارې چې زیاتره په نافتی او نا منظمه توګه ترسره کېږي

په افغانستان کې د کرنې لارې چارې په څه ډول دي؟

زموږ په هیواد کې له ډیر پخوا راهیسې کرنه په دودیز ډول، په څارویو باندې یوې کول او درانه کارونه د بزګر په مټ پر مخ وړل کېږي، خو د هغې لږ حاصل زموږ د هیواد د ورځ په ورځ زیاتیدونکي نفوس لګښت نه پوره کوي، نو ځکه هر کال یوه زیاته اندازه غله له بهر څخه واردېږي. د افغانستان کرنه په عمومي توګه په پخوانیو او نوو طریقو او لارو چارو ترسره کېږي چې په لنډ ډول یې توضیح کوو:

الف- پخوانۍ طریقه:

د افغانستان دغه ډول کرنه زیاتره دودیزه کرنه ده چې موخه یې یوازې د بزګرانو د اړتیا پوره کول دي. څرنګه چې په دودیزه کرنه کې د بزګر د کورنۍ د لومړنیو خوراکي توکو چمتو کول د لومړنیو اړتیاوو څخه ګڼل کېږي، نو ددې موخې لپاره په سلوکې له ۶۰ څخه تر ۸۰ پورې ځمکې او کار د غلې- دانې د حاصل لپاره ځانګړې شوې دي په دودیزه کرنه کې ځمکه دکار ځواک، کرنیز وسایل او تخم په لومړنۍ بڼه وي چې ټول د بزګرانو لخوا چمتو کېږي. بزګران خپل ډیره لږه اندازه تولید شوی حاصل بازار ته وړاندې کوي چې د هغو په پیسو خپلې اړتیاوې پوره کوي. عنعنوي بزګران په عمومي توګه د خپلو تولیداتو په سلوکې تر ۵۰ پورې په بازار کې پلوري.

د دولتي احصائیو له مخې د غذايي توکو په توګه د هر افغان وګړي د غنمو لګښت په یوه کال کې ۱۶۲ کیلو ګراموته رسیږي. له دې امله زموږ د هیواد د غلې حاصلات د خلکو اړتیا نه پوره کوي، نو ځکه په ځینو ولایتونو کې کچالو د غلې ځای نیسي چې د تولید اندازه یې له ۵۰۰ ټنو څخه تر ۲۵۰۰ ټنو پورې زیاته شوې ده، همدارنګه یوه زیاته اندازه غله له بهر څخه واردېږي.

ب- د کرنې پرمختللي او عصري طریقه:

په پرمختللي او عصري کرنه باندې د وروسته پاتې عنعنوي کرنې د بدلولو لپاره د شرایطو او اسانتیاوو

عصرې (پرمختللي) کرنه	عنعنوي (دودیزه) کرنه
په مارکېټ کې د حاصلاتو د خرڅلاو له لارې د گټې لوړ حد ته رسېدل	پوازې د کورنۍ د اړتیا وړ لگښتونو بشپړونکي
د تولید له نوې تکنالوژۍ څخه په پراخه توګه کار اخیستل	له تولیدي دودیزو وسایلو کار اخیستل
له مارکېټ، تولید او تولیدي حاصلاتو سره ژورې او پوره اړیکې	له مارکېټو تولیدي عواملو او د تولید له حاصل سره ډیرې کمزورې اړیکې
زړورتیا او تاوان منل	له تکنالوژۍ څخه په کار اخیستو کې ځان ساتنه
پوره اندازه تولیدات او د اړتیا بسیا کیدل	د غلو - دانو هغه ډېر لږ حاصل چې د وګړو اړتیا نه پوره کوي.
د شویاري تر ۱۰ سانتي مترو پورې د کولیه کول چې د بوټو رېښې په کې ښه وده وکولای شي	په تراکتور سره تر ۲۰ سانتي مترو پورې د ځمکې کولیه کول چې د بوټو رېښې په کې پوره وده کوي
د پاک تخم کرل چې د خاورې ټول غذايي توکي اصلي نبات ته رسېږي	له خپلسرو (هرزه) بوټو سره د تخم کر چې له اصلي بوټو څخه خپلسروي (هرزه) وایښه له خاورې زیات غذايي توکي اخلي

د برابرولو په خاطر لاندې امکانات بنسټي رول لري: موواصلاتي کرښې او د حمل او نقل وسایل، بریښنا، د اوبو لګولو سیستم، بازار موندنه، اړیکې، کرنیز اصلاح شوي تخمونه، سره، د ونو- بوټو د ناروغیو او افاتو ضد دارو، کرنیز ماشینونه، د څېړنو، ترویج او د نباتاتو د ساتنې خدمتونه او نور.

د عصرې او پرمختللي کرني نورې ځانګړتیاوې دا دي چې کرنیزه ښیګڼه رامنځ ته کوي او له لږې ځمکې څخه ډیر حاصل په لاس راوړي.

د عصرې کرني په لارو- چارو کې کرنیز ماشینونه په کار کې اسانتیا راولي او د تولید اندازه لوړوي.

د بندونو جوړول او د ویالو کیندل، د ژورو ځاګانو ایستل او د پراخو شاړو ځمکو تر کرني لاندې راوستل د تولیداتو د زیاتیدو او په خپل ځان د هیواد د بسیا کیدو لامل کیدای شي.

د عصرې پرمختللي او دودیزې وروسته د پاتې کرني د ځانګړتیاوو لنډیز په جدول کې ښودل شوي دي:

د ټولګي د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په دریو ګروپونو کې تنظیم شي له خبرو اترو وروسته دې لنډ ځواب ووايي: بیا د هر ګروپ استازي دې د خپل ګروپ د کار په هکله د ټولګي په مخکې نورو زده کوونکو ته معلومات ورکړي.

لومړۍ ډله: ستره موخه په عنعنوي کرنه کې څه ده؟

دوهمه ډله: ستره موخه په عصرې او پرمختللي کرنه کې څه ده؟

دریمه ډله: د عنعنوي او عصرې کرني دوه دوه مثالونه ولیکئ.

پوښتنې

پوښتنې په غور ولولئ دسم ځواب مخې ته یې (ص) او د غلط ځواب مخې ته یې (غ) ولیکئ.

۱- په عنعنوي کرنه کې تولیدات او کرنیز حاصلات ډیرېږي () ()

۲- په عصرې او ماشیني کرنه کې تولیدات او حاصل لږ او د یادولو وړ نه وي.

۳- اقلیمي شرایط هم د کرني په تولیداتو اغیز لري () ()

له ټولګي څخه د باندې فعالیتونه

زده کوونکي دې د خپلې کورنۍ د غړو سره له مشورې څخه وروسته دلاندې پوښتنو لنډ ځواب ولیکي او په راتلونکي ساعت کې دې په ټولګي کې بیان کړي.

ماشیني کرنه به زموږ د هیواد په عنعنوي کرنه کې څه ډول ځای ونیسی.

دويم لوست

۱، ۳ مهم کرنیز تولیدات

۳ - شکل

په یوه کرونده کې د پنبې د محصولاتو راټولول

زموږ د هیواد طبیعي شرایط د کومو کرنیزو بوټو کرلو ته برابر دي؟

افغانستان چې بیلابیلې اقلیمي سیمې لري د بیلابیلو ونو- بوټو د کرلو وړتیا لري. څرنگه چې د افغانستان په سلوکې ۸۰ ځمکه غرونه، دښتې او ډاگونه دي، نو یوازې په سلوکې ۱۵ ځمکې د کرنې وړ دي چې اوس له هغو څخه نیمایي کرل کېږي. د افغانستان د ټولو کرنیزو ځمکو پراخوالی ۲۸ میلیونه هکتاره کېږي، له هغو څخه ۸،۷ میلیون هکتاره د کرنې وړ ده، خو هر کال یوازې ۵،۴ میلیونه هکتاره کې کرنه کېږي.

د افغانستان له ټولو زیات کرنیز تولیدات غلې - دانې (غنم، وربجې، جوار او وریشې) دي چې په پراخه کرنیزه ساحه کې کرل کېږي او لوړ ارزښت لري. دغه غله د کرنې وړ په سلوکې ۸۳ آبي ځمکه او نوره للمي ځمکه نیسي. نورې ونې او بوټي لکه میوې، سابه او صنعتي بوټي لکه جغندر، پنبه، د څارویو لپاره واښه او نور په ۴۳۰ زره هکتاره آبي کرنیزه ځمکه کې کرل کېږي.

- زموږ په هیواد کې د ټولو کرنیزو تولیداتو پرتله هغه څه چې د وگړو غذايي اړتیا پوره کوي، غنم دي، چې زموږ د خلکو د خوراک بنسټي توکي دي.

غنم تر ډېره پورې په جغرافیایي منځنیو عرض البلدونو کې وده کوي چې له دې پلوه افغانستان د غنمو د کرلو او ودې تر ټولو غوره طبیعي شرایط لري. غنم د افغانستان له ۳۰۰۰ څخه تر ۳۳۰۰ مترو پورې په بیلابیلو لوړو سیمو کې کرل کېږي او د افغانستان په سلوکې له (۵۰ څخه تر ۶۰) ځمکې یې نیولې دي، په داسې حال کې چې د کرنې وړ ځمکو په سلوکې ۹۰ برخه یې نیولې ده. زموږ هیواد د پستو یا په مني کې د کرل کیدونکو غنمو او کلکو یا پسرلنیو غنمو د بیلابیلو ډولونو

د لرلو له کبله په ټولو هیوادو کې لومړی ځای لري.

د روسي عالم (وایولوف) د څېړنې له مخې د افغانستان شمال سیمې په آسیا کې د پستو غنمو د ودې لومړنی مرکز دی چې د غنمو په سلوکې د ۵۷ ډولونو په لرلو سره په ټوله نړۍ کې لومړی ځای لري. دغه ډول غنم په مني کې په ابي ځمکو کې کرل کیږي.

په افغانستان کې د غنمو ډیره برخه په ابي ځمکو کې کیږي چې د للمي پرتله یې د حاصل اندازه ډیره زیاته ده. د افغانستان د کرنې لاندې ځمکو په سلوکې ۵۶ یې آبي او ۴۴ یې للمي دي. د غنمو له دوه پر دریمې برخې څخه زیات یې بیرته په تولیدوونکو سیمو کې خوړل کیږي، یوازې دریمه برخه یې د هیواد دننه مارکیټونو ته د پلورلو لپاره وړل کیږي. د للمي غنمو د کرلو ډیرې پراخې ځمکې د هیواد په شمال کې دي، خو په آبي توگه غنم په جنوبي، مرکزي او جنوب لویدیځو سیمو کې کرل کیږي.

له غنمو څخه وروسته وربچې د افغانستان مهمه غله او د خلکو د خوراک مهم توکی دی. وربچې زیاتره په هغو ځایونو کې کرل کیږي چې توده هوا او ډیرې اوبه ولري. په افغانستان کې هم وربچې په هغو ټیټو سیمو کې چې توده هوا او پرېمانه اوبه لري، کرل کیږي چې دوه ډولونه لري: نرۍ وربچې او غټې وربچې.

د غټو وربچو پرتله د نریو وربچو بیه، د تولیداتو اندازه او لگښت زیات دی. نرۍ وربچې د هیواد ختیځو ولایتونو یعنې لغمان، کونړ او ننگرهار او په شمالي ولایتونو لکه بغلان، کندز او تخار کې ډیرې کرل کیږي. غټې وربچې معمولاً په میدان وردگ، لوگر، بغلان او تخار ولایتونو کې کرل کیږي.

جوار هم په تودو او اوبه لرونکو سیمو کې کرل کیږي. د جوارو تولیدات، پخوا په ډیرو ولایتونو کې مصرفیدل او د یو شمیر خلکو خوراکي توکي بلل کیدل، خو په دې وروستیو کې دهغو د کرلو ساحه کوچنۍ شوې ده او د خلکو د خوراکي توکو په توگه ورڅخه ډیر کار نه اخیستل کیږي.

جوار په پکتیا، پکتیکا، ننگرهار او لوگر کې ډیر کرل کیږي.

وربشې هم په تودو او اوبه لرونکو سیمو کې کرل کیږي، خو د غنمو پرتله په سږو سیمو کې ښه وده کوي. وربشې زیاتره څارویو ته ورکول کیږي.

زموږ د هیواد په گڼ شمیر سیمو کې یو شمیر نورې غلې-داني لکه می، لوبیا، نخود، مشنگ او باقلي هم کرل کیږي.

سابه هم په افغانستان کې مهم خوراکي توکی دی. په افغانستان کې مهم کرل کیدونکي سابه دادي: کچالو (پټاپټې) تور بانجان، رومي بانجان، گازرې، شلغم (تیپر) پالک، کدو، گلپي، تورايي، مرچک، لېرو (بینډۍ)، کاهو او نور.

۱۳۷۹	۱۳۷۸	۱۳۷۷	د محصولاتو ټول
۴۹۶،۱	۴۹۹،۲	۸۳۴،۲	په تن
۲۳۳	۴۲۰	۴۵۰	غنم
۷۴	۲۱۶	۲۴۰	وريجې
۱۱۵	۲۴۰	۳۳۰	وريشې
۲۲	۲۲	۲۲	جوار
۲۳۵	۲۳۵	۲۳۵	ږدن
۵۰	۵۰	۵۰	کچالو (پټاټې)
۲۴	۲۴	۲۴	دانې (لوبيا، نخود او نور)
۶۶	۶۶	۶۶	کنځلی
۲۲	۲۲	۲۲	پومبه دانه
۵۴۰	۵۴۰	۵۲۰	مالوچ
۹۰	۹۰	۹۰	سابه
۲۲	۲۲	۲۲	هندواني
۳۳۰	۳۳۰	۳۳۰	ختکي
۳۸	۳۸	۳۸	انگور
۱	۱	۱	گني
۱۸	۱۸	۱۸	جغندر
۱۴	۱۴	۱۴	منې
۳۵	۳۵	۳۵	شفتالو
۱۲	۱۲	۱۲	الو
۳۸	۳۸	۳۸	ستروس
۱۶۸	۱۶۸	۱۶۸	زردالو
			نورې ميوې

– ميوې هم زموږ د هيواد غوره کرنيز توليدات دي. د افغانستان طبيعي شرايط د ميوه لرونکو بيلابيلو ونو دودې او روزنې لپاره ډير غوره دي. ميوې د کورنيو اړتياوو له پوره کولو سربېره بهر ته هم صادريږي.

افغانستان د بيلابيلو پانږو او ستروس ميوو د لرلو له مخې نړيوال نوم لري چې هم له تازه انگورو، منو، خټکيو، هندوانو، انارو، ناکو، بهي او نورو او هم يې له وچو لکه بادامو، مميزو، پستې، غوزانو او نورو څخه استفاده کيږي او بهر ته هم لېږل کيږي.

– صنعتي بوټي هم لکه گني، جغندر او پنبه د هيواد په بيلابيلو سيمو کې کرل کيږي. افغانستان په نړۍ کې د پنبې د کرلو سيمه ده، هغه سيمې چې توده هوا او پوره اوبه ولري د پنبې لپاره غوره بريښي. د هغې کرل د هيواد په شمال، لويديځ او ختيځ کې رواج لري.

جغندر هم له پخوا څخه زموږ په هيواد کې کرل کيږي، په پخوا کالونو کې يې په کندز او بغلان کې کرل زيات رواج و او د بغلان د بورې (شکرې) په فابريکه کې ور څخه استفاده کيده.

گني د ننگرهار، کونړ، لغمان او پکتيا ولايتونو کې په يوه محدوده ساحه کې کرل کيږي، د جلال آباد شاوخوا کې يې کرنه ډيره رواج ده چې د گورې په جوړولو کې ور څخه کار اخېستل کيږي.

– زموږ د هيواد په بيلابيلو سيمو کې بيلا بيل طبي بوټي هم وده کوي چې زموږ خلک له هغو څخه له ډير پخوا راهيسې په ډيرو لومړنيو بڼو کار اخلي يو شمير دغه بوټي بهر ته هم استول کيږي، هغه بوټي چې يوناني طب کې ور څخه کار

اخېستل کيږي او ياهم د معاصر درمل جوړونې په صنعت کې کارول کيږي دادي: زعفران خوږولې، شمکي او نور.

زموږ د هيواد يو شمير سيمو کې غوړ لرونکي بوټي لکه زغر، شېش، کنځلی، لمرگلی او نور هم کرل کيږي.

محصولات	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳
غنم	۱/۵۹۷/۰۰۰	۲/۶۸۶/۰۰۰	۳/۴۸۰/۰۰۰	۲/۸۸۴/۰۰۰
وريجې	۲۴۲/۰۰۰	۳۸۸/۰۰۰	۲۶۰/۰۰۰	۳۲۵/۰۰۰
وريشې	۸۷/۰۰۰	۳۴۵/۰۰۰	۲۴۰/۰۰۰	۳۳۷/۰۰۰
جوار	۱۶۰/۰۰۰	۲۹۸/۰۰۰	۲۱۰/۰۰۰	۳۱۵/۰۰۰
بردن	۲۲۰/۰۰۰	۲۰/۰۰۰	۱۷/۰۰۰	۲۲/۰۰۰
کچالو او جغندر	۲۷۴/۰۰۰	۲۶۹/۰۰۰	۴۳۴/۰۰۰	۳۳۹/۰۰۰
گني	۳۸/۰۰۰	۳۸/۰۰۰	۳۸/۰۰۰	۳۸/۰۰۰
د شکرې جغندر	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
وچه ميوه	۶۸/۷۰۰	۶۸/۹۰۰	۵۸/۴۰۰	۷۴/۹۰۰
لوبيا، نخود او نور	۵۰/۰۰۰	۵۰/۰۰۰	۴۲/۱۰۰	۵۰/۰۰۰
د بادام بيلابيل	۹/۰۰۰	۹/۰۰۰	۷/۰۰۰	۱۵/۰۰۰
ډولونه	۵/۰۰۰	۵/۰۰۰	۳/۹۰۰	۵/۰۰۰
غوزان	۲/۸۰۰	۲/۸۰۰	۲/۲۰۰	۳/۰۰۰
پسته	۹۰۰	۱/۱۰۰	۲/۴۰۰	۹۰۰
ښوون				

(۲) جدول: د ۱۳۸۰-۱۳۸۳ کلونو

په ترڅ کې د افغانستان يو شمير اصلي کرنيزو محصولاتو د توليداتو اندازې (ارقام په ټنو)

د ټولګي دننه فعالیت

زده کونکي دې په څو ډلو وویشل شي، لومړۍ دې د نوي لوست متن له ځان سره ولولي، بیا دې د هیواد د یو ډول کرنیزو توليداتو په هکله بحث وکړي او د خپل بحث پایله دې خپلو ټولګیوالو ته ووايي.

پوښتنې

۱- کوم ډول کرنیز بوټي زموږ په هیواد کې په پراخه اندازه کرل کېږي؟ د هغو په هکله توضیحات ورکړئ.

۲- وریجې په څو ډوله دي او د هیواد په کومو سیمو کې او په څه ډول طبیعي شرایطو کې کرل کېږي؟

۳- د هیواد څو ډوله میوې پیژنئ، د هغو د ارزښت په هکله معلومات ورکړئ.

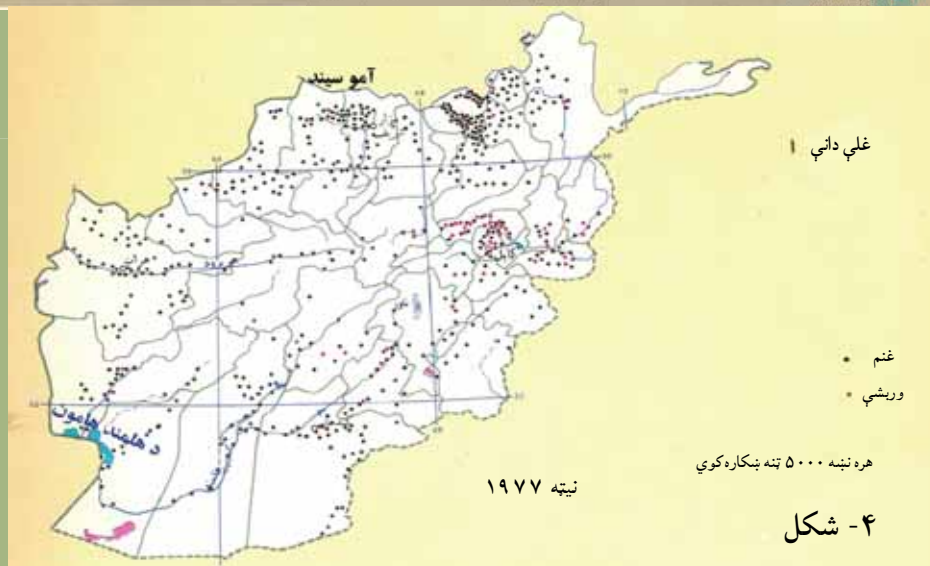
۴- صنعتي بوټي یعنې څه او څو ډوله یې پیژنئ، نوم یې واخلئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت

ستاسې د اوسیدلو له سیمې څخه کوم ډول کرنیز محصولات ترلاسه کېږي، د هغو کرلو کې کومې ستونزې ترسترگو کېږي، ستاسې د سیمې کرنه به څرنگه پرمختګ وکړي چې د بزگرانو او د هیواد اقتصاد مو پیاوړی شي. په دې هکله په یوه پاڼه کې لیکنه وکړئ او په ټولګي کې د هغې په هکله خبرې وکړئ.

څلورم لوست

د کرنې جغرافيايي ویش

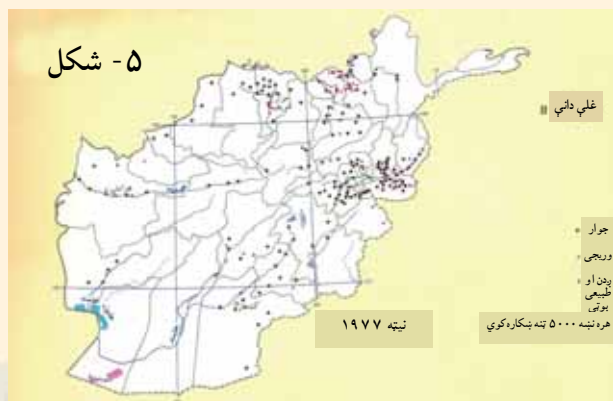

نقشه I غلې دانې

تاسې پوهېږئ چې د یو شمیر ونو- بوټو (نباتاتو) کرل په ټول هیواد کې امکان لري؟

د کرنې جغرافيايي ویش داڅرگندوي چې د ونو، بوټو بیلابیل ډولونه او غلې، دانې د هیواد په کومو سیمو کې او ترڅه ډول اقلیمي شرایطو لاندې په کوم ډول ځمکو کې کرل کېږي او تولید یې لوروالی مومي. لکه چې په مخکېني لوست کې وویل شول، زموږ د هیواد غرنی وضعیت ددې لامل شوی دی چې د هیواد په ډیرو سیمو کې په تېره په غرنیو او دښتې سیمو کې کرنه ونه شي. د هیواد په کرنیزو سیمو کې غلې دانې، سابه او میوې کرل کېږي چې سټیپ ځمکې او دویالو غاړې دي. د هیواد یوه برخه طبیعي ځنگلونو او څرخایونو نیولې ده. لکه څرنګه چې په (I) نقشه کې ښکاري غنم او وریشې څه ناڅه د هیواد په ټولو سیمو کې کرل کېږي. که (II) نقشې ته وکتل شي، جوار زیاتره د هیواد په ختیځ او په لږ شمیر نورو سیمو کې کرل کېږي، خو ورېجې زیاتره په ختیځ او شمال کې کرل کېږي.

شکل ۵

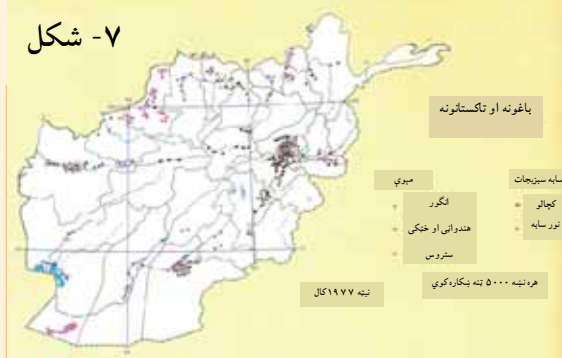
څرنګه چې په پخواني لوست کې هم ولوستل شول او د صنعتي بوټو په نقشه کې هم ښکاري، پنبه د شمال، لویدیځ او جنوب لویدیځ په ځینو ولایتونو، ګني په ختیځ او جغندر زیاتره په کندز او بغلان کې کرل کېږي. یو شمیر نور صنعتي بوټي لکه

شکل ۶-

لمرگلي، کنځلې او زغر د هيواد بيلابيلو سيمو کې ځای ځای کرل کيږي. د باغونو او تاکستانونو په نقشه کې ښکاري چې پټاپټې او نور سابه په ختيځو سيمو، شمال، هرات او کندهار کې ډير کرل کيږي، ميوې، په تيره بيا انگور په کندهار، پروان، هرات، کابل او کاپيسا، ستروس (لکه نارنج، ليمو، مالتې او نور) په ختيځ او ختيځي او هندواني په شمالي ولايتونو کې رواج دي.

شکل ۷-

د ټولگي دننه فعاليت

زده کوونکي دې څلور ډلې شي، لاندې کارونه دې ترسره او د هغو پايلې دې په ټولگي کې وړاندې کړي:

۱- لومړۍ ډله به د غلو- دانو د I نقشې له مخې او د مخکېني لوست سره سم، د غنمو او ورېشو د کرلو سيمې وښيي او

دا به څرگنده کړي چې په نقشه کې هره ځانگړې نښه د څو زره ټنه توليداتو ښودنه کوي.

۲- دويمه ډله به د ورېجو او جوارو د کرلو سيمې د غلو- دانو په II دريمه ډله به د صنعتي ټوټو د کرلو سيمې د صنعتي نباتاتو او څلورمه ډله به د باغونو او تاکستانونو په نقشه کې د باغونو او تاکستانونو سيمې او د سبو او ميوو د توليد سيمې وښيي.

پوښتنې

۱- د کرنې جغرافيايي وېش څه مفهوم لري؟

۲- ولې غنم د هيواد په ټولو سيمو کې کرل کيږي؟ يوازې دوه لاملونه يې ووايئ.

۳- ولې زموږ د هيواد په ځينو سيمو کې يو شمير کرنيز ټوټې او د هغو د توليد اندازه لږه ده؟ د هغه لامل (علت) څه دی؟

له ټولگي څخه بهر فعاليت

تاسې هريو، يو ډول کرنيز ټوټې غوره او د درس له مخې په يوه ولايت کې يې د کلني توليد اندازه اټکل کړئ.

د افغانستان د دوه بوکانو لرونکو اوښانو تصویر

زموږ په هیواد کې د څارویو ساتنه او روزنه په څه ډول پرمخ وړل کېږي؟

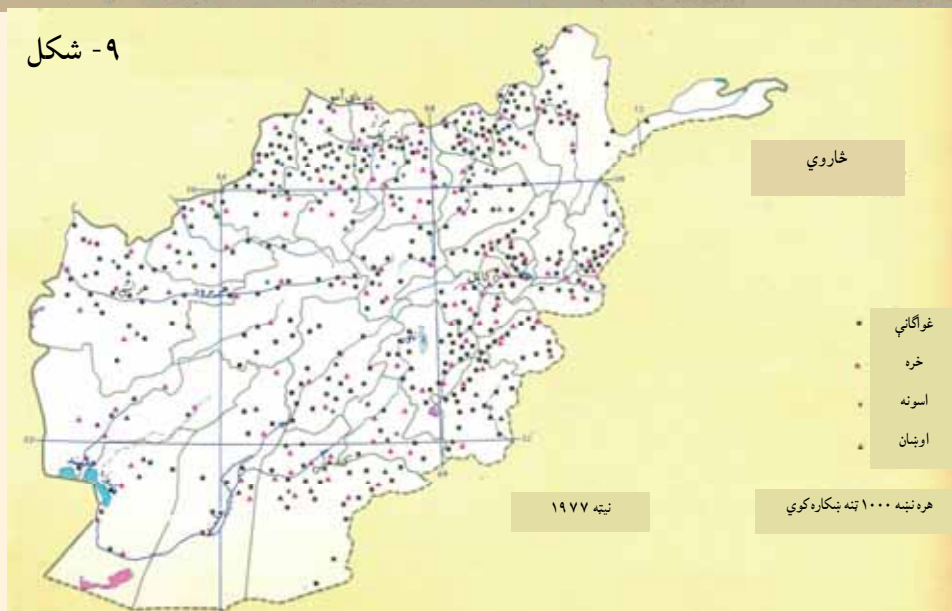
د څارویو روزنه او ساتنه زموږ د خلکو په ژوند کې څومره ارزښت لري؟ مالداري او د څارویو روزنه په افغانستان کې ډیر لرغونتوب لري. کله چې د څارویو ښکار کول مخ په کمښت شول او یا بشپړ ودرېدل، خلکو یو نوی ډول ژوند پیل کړ او د څارویو په ساتنه او روزنه بوخت شول. له هغه وخته تر اوسه پورې پېړۍ تیرې شوي دي او خلکو همدغه ډول ژوند ته دوام ورکړی دی.

زموږ د هیواد په ټولو سیمو کې د غرونو لمنو او خاورینو غونډیو د څارویو روزنې او ساتنې ته ډیر غوره شرایط چمتو کړي دي او تر اوسه پورې یې زموږ یو زیات شمیر وگړي د ژوند په زیاته موده کې په همدغه ډول بوخت کړي دي.

په افغانستان کې په سلوکې د ۸۰ په شاوخوا وگړي په کرنه بوخت دي، هېڅ داسې یو بزگر نشته چې د څارویو په ساتنه بوخت نه وي، سربېره په دې، زموږ یو شمیر خلک، په تیره بیا کوچیان په بشپړ ډول د څارویو په ساتنه بوخت دي او همدایې د ژوند اړتیاوې پوره کوي.

د څومره والي او څرنگوالي له پلوه د څارویو د روزنې یا مالدارۍ ارزښت په دې کې دی چې زموږ د خلکو د اقتصاد په پرمختیا کې مهم رول لري.

د څارویو د تولیداتو ارزښت د ملي ناخالص عاید په سلوکې ۷-۱۰ پورې برخه جوړوي. سربېره پردې خلک د څارویو څخه د کار ځواک د تولید، باروړلو، د پوستکي د ترلاسه کولو، وړیو او

نورو لپاره هم کار اخلي. د خارويو يو شمير محصولات لکه وري، د پسونو او غويانو پوستکي، قره قل پوستکي او کولمې د خپلې بيې له پلوه د هيواد د صادراتو په سلوکې ۱۰-۲۰ برخې جوړوي.

همدارنگه د غاليو صادرات او د وړيو صنايع، پوستين باب او د پوستکو صنايع هم د افغانستان په صادراتو کې د پام وړ برخه لري. له دې پرته په هيواد کې د اړتيا وړ غوښه او شيدې، چې اندازه يې په يو کال کې د هر وگړي لپاره په ترتيب سره له ۱۱.۵ تر ۶۰ کيلوگرام اټکل شوې ده، له کورنيو سرچينو چمتو کيږي.

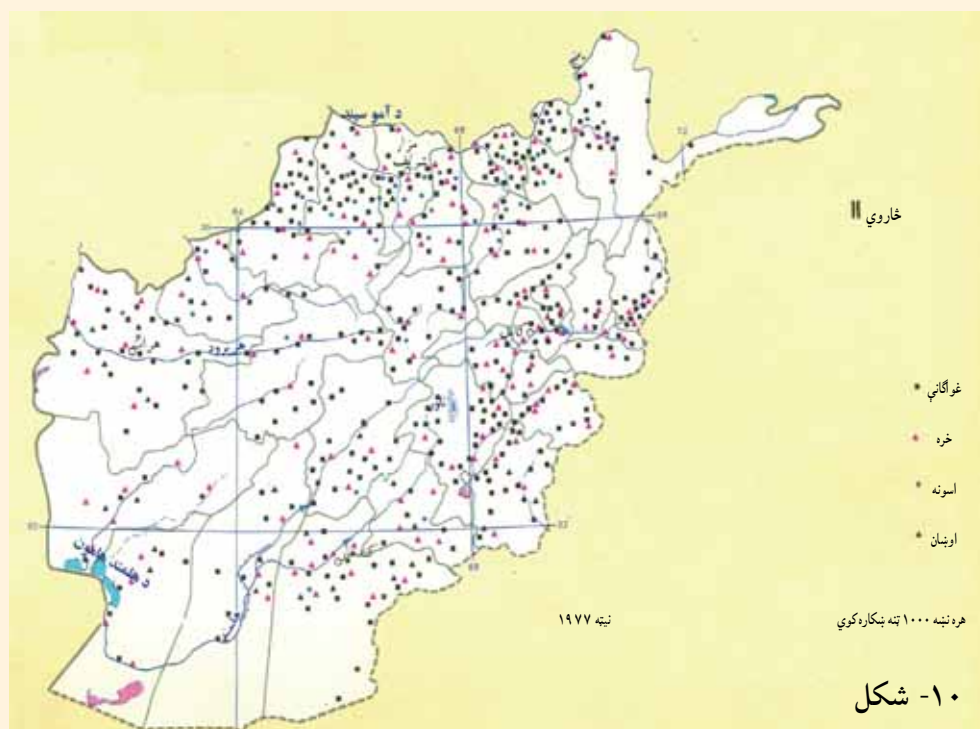
د يادولو وړ ده چې ديرش کلنو جگړو او وچکالۍ مالدارانو او د خارويو ساتنې ته هم زيان اړولي، ددې ترڅنگ د کال په سړو شپو- ورځو کې د غوره غوښتوالی او د بسيا پاکو اوبو کمښت هم د خارويو په مړينه اغيزه لري چې اندازه يې هر کال په سلوکې ۳۰ ته رسېږي.

د کورنيو خارويو ډولونه او د هغو جغرافيايي ویش:

هغه کورني خاروي چې بزگران او مالداران يې ساتي دادي: پسونه، غواوې، وزې، خره، اوبنان، اس، کچرې او کورني چرگان. د کورنيو خارويو په ډله کې تر ټولو زيات قره قل پسونه او عادي پسونه د هيواد په اقتصاد کې ډير غوره ارزښت لري او د خارويو د محصولاتو په صادراتو کې يې برخه ډيره ده.

لکه چې د خارويو روزنې په (I) نقشه کې ښکاري، د پسونو روزنه څه ناڅه د هيواد په ټولو برخو

کې ترسترگو کيږي، خو قره قل پسونه يوازې شمالي ولايتونو کې له بدخشان څخه تر هرات پورې پراختيا لري. وزې هم په ټول هيواد کې روزل کيږي. که چيرې د څارويو روزنې (I I) نقشې ته ځير شو، نور څاروي لکه غواگانې، خره، اسونه او اوبښان څه ناڅه د هيواد په ټولو ولايتونو کې روزل کيږي.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو و ویشل شي، لاندې دندې دې پرمخ بوځي او د هغو پایلې دې ټولګي کې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړي:

۱. د نوي لوست متن دې ورو ولولي او بیا دې د مالدارۍ په ارزښت خبرې وکړي.
۲. د لوست متن او د څارویو روزنې (I) نقشې ته دې وګوري، د پسونو، قره قل پسونو او د وزو د روزنې د جغرافیایي ویش په هکله دې معلومات ورکړي.
۳. د نوي لوست متن او د څارویو د روزنې (II) نقشه دې وګوري د غواګانو، خرو، آسونو او اوبیانو د روزنې او ساتنې سیمې دې په نښه کړي.

پوښتنې

۱. مالداري زموږ د هیوادوالو په ژوند او اقتصاد کې څه ارزښت لري؟ څرګند یې کړئ.
۲. د کوم ډول کورنیو څارویو روزنه او ساتنه زموږ په هیواد کې دود ده؟ نوم یې واخلئ.
۳. له محصولاتو پرته د کومو څارویو له ځواک څخه د کومو کارونو په ترسره کولو کې کار اخیستل کیږي؟ توضیح یې کړئ.
۴. هغه محصولات چې له څارویو ترلاسه کیږي، کوم دي؟ له هغو څخه په څه شي کې کار اخیستل کیږي او له صنعتي کیدلو څخه وروسته د څارویو د کوم محصول ارزښت او چټکدلاى شي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

له سرچینو په کار اخیستلو سره د کوچیانو د ژوند، کار، د هغوی د څارویو روزنې او د هغوی د ستونزو په هکله یوه مقاله ولیکئ.

۱۱- شکل

دهیواد په شمال کې سیند ته نږدې د څارویو یوه رمه

زموږ په هیواد کې د څارویو ساتنه او روزنه په څه ډول پرمخ وړل کېږي؟

الف - لرغوني او دودیزه طریقه (لارې - چارې)

لکه چې مخکې لوست کې مو د مالدارۍ د ارزښت په هکله معلومات ترلاسه کړل، زموږ یو زیات شمېر هیوادوال د څارویو د ساتنې له لارې خپل ژوند پرمخ بیایي، همدارنګه د څارویو ساتل د هیواد لویه عایداتي سرچینه ده. مالداري په دودیزه او عنعنوي بڼه له ډیر پخوا راهیسې زموږ په هیواد کې رواج ده. کوچي مالداران د ډیرو زیاتو کړاوونو په ګاللو سره د کال په اوږدو کې د خپلو څارویو د څړولو په خاطر له یوه څړځای څخه تر بل پورې د تګ په حال کې وي او په واکه لرونکو پراخو څړځایونو کې په دودیز ډول د هیواد په بیلابیلو برخو کې د څارویو په ساتنه بوخت وي.

د دودیزې مالدارۍ لویې ستونزې دادي: وچکالي، د څښلو د اوبو کمښت، د ناپاکه اوبو څښل، په ژمي کې د سرینا نه لرل، د حیواني ناروغیو په وړاندې د څارویو نه ساتل، د وقایې په خاطر له حیواني کلېنیکونو او فارمونو سره د دوی د اړیکو نشتوالی، د ناروغو څارویو په درملنه کې ستونزې او د اصلاح شوو نسلونو خواته نه پاملرنه او نورې ستونزې.

ب - عصري او پرمختللي طریقه

په افغانستان کې په عصري او فني ډول د څارویو روزنه او تکثیر په ۱۳۱۲ هـ ل کال کې پیل شو. په ۱۳۱۵ هـ ل کال د لومړي ځل لپاره په کابل کې د ناروغو څارویو د درملنې لپاره لومړنی حیواني کلېنیک جوړ شو چې موخه یې د دولتي څارویو په تیره بیا د عسکري قطعاتو اسونو او

د یو شمیر مراجعینو د څارویو درملنه وه. په ۱۳۲۳ هـ ل کال کې په بدخشان او د هغه وخت د قطغن په ولایت کې په غواگانو کې وژونکې ناروغي خپره شوه چې ډیر زیات زیان یې اړولی و. له هغه مهال را وروسته د وترنری خدمتونو د پراختیا لوري ته پاملرنه وشوه او د ۱۳۴۵ هـ ل کال ترپای پورې په بیلابیلو ولایتونو کې نهه کلینیکونه جوړ شول او په ۱۳۵۳ هـ ل کې یې شمیر ۱۶ ته لوړ شو. په اوسني وخت کې په هیواد کې د وترنري علومو پوهنځیو شمیر زیات شوی دی او د حیواني کلینیکونو جوړولو ته هم پاملرنه ډیره شوې ده، خو بیا هم د پرسونل او لازمو وسایلو د نشتوالي له کبله ستونزې شته، نو ځکه د څارویو د مړینو شمیر هم ډیر دی. د عصري او پرمختللي مالدارۍ او د څارویو د محصولاتو د زیاتولو مهم ټکي دادي:

- د پوره اندازې وښو چمتو کول او د څارویو خوراک ته ښه پاملرنه.
- د حیواني ناروغيو په وړاندې د څارویو ساتنه.
- د زراعتي اصلاح شوو نسلونو ترویج او ډیرښت.
- د حیواني کلینیکونو او فارمونو تاسیس او زیاتول.
- د منظمې ادارې او غوره منجمنت شتوالی.

۱۲- شکل

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د نوي لوست د متن او تصویرونو په کتلو سره د دودیزې او پخوانۍ مالدارۍ په اړه او دویمه ډله دې د مالدارۍ د نوې او پرمختللي بڼې په هکله خبرې وکړي او د خپلو خبرو پایله دې په ټولګي کې د خپلو ټولو ټولګیوالو تر مخې تشریح کړي.

پوښتنې

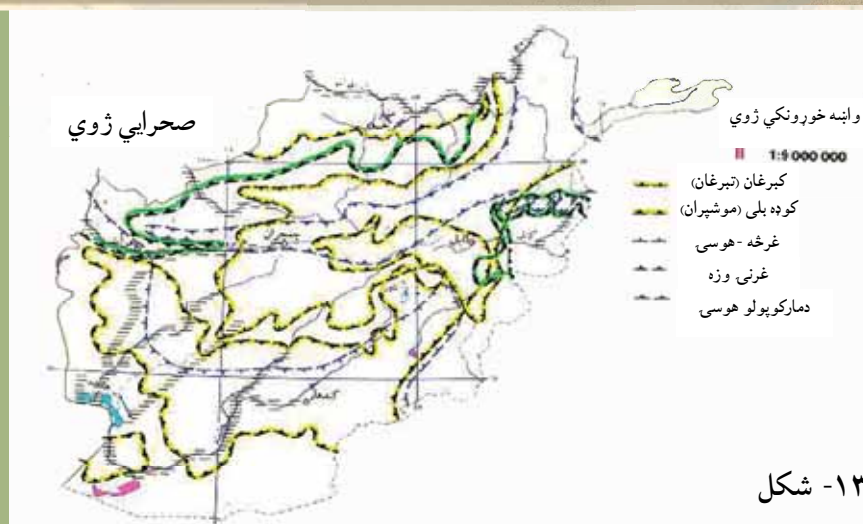
۱. د دودیزې مالدارۍ ستونزې کومې دي؟ توضیح یې کړئ.
۲. د څارویو د روزنې عصري او فني بڼه کومه یوه ده، معلومات ورکړئ.
۳. کوم لاملونه (علتونه) د مالدارۍ د پرمختګ او د محصولاتو د زیاتیدو سبب کیدای شي؟ نوم یې واخلئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د یوه څاروي، اوباهم د یوه حیواني کلینیک تصویر چمتو کړئ او په بل ساعت کې د هغه په هکله خبرې وکړئ.

اووم لوست

۱، ۶ وحشي ژوي

۱۳- شکل

واښه خوړونکي ژوي

د وحشي ژويو نقشو ته وگورئ زموږ په هيواد کې کوم ډول واښه خوړونکي او غوښه خوړونکي ژوي شته؟

ژوي د چاپيريال د يوې مهمې ارزښتمنې ښکارندې (پديدې) په توگه په طبيعي بيارغونه باندې ژوره اغيزه لري. په طبيعت کې، په تيره بيا په ځنگلونو کې بيلابيل ژوي ژوند کوي چې هريو يې ځانگړې دندې لري. د هغو ژويو ارزښت چې په ځنگلونو او څرخايونو کې اوسېږي، د گرځندويانو (توريستانو يا سيلانيانو) د رابللو، ښکارکولو، د هغوی د پوستکي د ارزښت او د طبيعت د توازن له مخې ډير اوچت دی. ددغو ژويو په ژوند او پايښت کې د انسانانو د فعاليت اغيزه ډيره ژوره ده او د هغوی ښکارکول او په پټنځايونو کې يې لاس وهنه د هغوی ژوند له خطر سره مخامخ کوي. انسان د ځنگلونو په وهلو، د کورنيو څارويو په خړولو، د وښو او د سوځولو په خاطر د ونو بوټو په پرې کولو سره وحشي ژويو ته گواښ پېښوي.

د افغانستان طبيعي جوړښت چې ډيره برخه يې غرونه دي، په تيره بيا د هندوکش لړۍ چې زياتې لوړې - ژورې او شگلنې لمنې او ډاگونه لري، د ژويو لپاره يې جغرافيايي ارزښت رامنځته کړی دی او د ژوند او ژويو ډول ډول والی يې پياوړی کړی دی. زموږ په هيواد کې د ځمکې د جوړښت، اقليمي شرايطو او خوراکي توکو د پيداکيدو له مخې د بيلابيلو ژويو او الوتونکو لپاره د ژوند غوره چاپيريالونه رامنځته شوي دي چې يو شمير يې دادي:

- ذوحياتين او څښيدونکی لکه: څرمبنکی، سمسېره، چنگاښ، مار او نور. په افغانستان کې يوازې د مار ۲۷ ډولونه پيژندل شوي دي. اووه ډوله يې زهري دي چې دوه ډوله يې کبرا او پنځه ډوله يې افعی ماران دي.

- تی لرونکي ژوي: چې ۱۲۰ ډولونه يې په افغانستان کې پيژندل شوي، خو له بده مرغه زيات

شمير يې اوس د له منځه تلو په حال کې دي لکه:

- پرانگ چې د پامير په لور ورو او مرغاب کې ليدل شوی و.

- سورلنديان چې د هيواد مرکزي سيمو کې ژوند کوي.

- ليوان، سرې گيدري، غرنۍ پيشوگانې او کوچنۍ وحشي پيشوگانې چې په ټول هيواد کې شته.

- يږې چې هم په غربي سيمو او هم په ځنگلونو کې اوسيږي.

- همدارنگه مارکوپولو پسونه، هوسۍ، مارخور وزې او نور چې هريو يې د يادولو وړ دي او د افغانستان په بيلا بيلو سيمو کې ژوند کوي.

يوه سروې چې زموږ په هيواد کې ترسره شوې وه، په هغې کې د هيواد په بيلا بيلو سيمو کې د الوتونکو ۳۰۰ بيلا بيل ډولونه پيژندل شوي وو چې په هغو کې د دښتو، ځنگلونو او اوبو بيلا بيل الوتونکي يادولای شو چې تر ټولو نامتو يې زانه، ډنگ، مارغه، توطی، کارغه، بانبه توتکی، چپچنی، پتکه او نور دي.

د ټولگي دننه فعاليت:

لاندې جدول په خپلو کتابچو کې د لوست له متن او نقشو څخه بشپړ کړئ:

					غرنۍ وزې	واښه خوړونکي ژوي
					پرانگ	غوبڼه خوړونکي ژوي

پوښتنې:

- د وحشي ژويو ژوند او شتوالی له کومو گواښونو سره مخامخ دی؟ توضيح يې کړئ.
- هر څو ډوله الوتونکي، تي لرونکي او څښيدونکي ژوي چې پيژنئ، نوم يې واخلئ.

له ټولگي څخه بهر فعاليت:

په طبيعت کې د الوتونکو او وحشي ژويو د ارزښت په هکله او هغه گواښ چې دوی ورسره مخامخ دي او داچې څرنگه بايد د هغو ساتنه او څارنه وشي په يوه مقاله کې وليکئ.

۱، ۷ د کرنې او مالدارۍ څرنگوالی

۱۵- شکل

په افغانستان کې د کرنې او مالدارۍ وضعیت څه ډول دی؟

ددغه څپرکي په لوستونو کې تاسې د افغانستان له کرنې او مالدارۍ سره آشنا شوی. ددې څپرکي په پای کې غواړو چې په خپل هیواد کې د کرنې او مالدارۍ پر وضعیت یوه کتنه وکړو:

افغانستان یو کرنیز هیواد دی. اصلا هغه هیوادونه چې زیات شمیر خلک یې په کرنه بوخت دي، پرمختللي نه بلل کېږي. افغانستان چې یو پرمختیایي هیواد دی، زیاتره وګړي یې په سیده او څه هم په ناسیده توګه خپلې د ژوند اړتیاوې له کرنې او مالدارۍ څخه پوره کوي.

سره له دې چې د افغانستان اقتصاد په څو وروستیو کلونو کې ښه شوی او وده یې موندلې، خو بیا هم دغې ودې لوړه او بیوزلې له منځه نه دي وړي. په اوسني وخت کې شپږنیم میلیونه وګړي نه شي کولای خپلې ورځنۍ ډیرې لږې خوراکي اړتیاوې پوره کړي.

په سلوکې ۲۴ کورنۍ هره ورځ ډیر لږ خوراکي لګښت لري او د ټول هیواد په سلوکې ۳۰ نفوس د خپلې اړتیا څخه لږ خوراکي توکي مصرفوي. په سلوکې ۴۰ له درې کلنۍ څخه د ټیټ عمر ماشومان د وزن په کمښت (خوارځواکۍ) باندې اخته دي او په سلوکې ۶۰۷ یې له همدې امله مري. په ټولیزه توګه د هیواد په سلوکې ۴۴ وګړي په بیلابیلو کچو د خوراکي توکو ستونزه لري.

که چیرې د افغانستان له اوبو او ځمکې څخه سمه ګټه واخېستل شي، زموږ د کرنې او د

۱۶- شکل

په انځور کې یو سړی لیدل کېږي چې غنم ربيي

څارویو محصولات به څو څو ځله اوچت شي، نه یوازې دا چې کورنۍ اړتیاوې به مو بشپړې شي، بلکې د کرنیزو محصولاتو د صنایعو او د هیواد د صادراتو په وده کې به هم بنسټي رول ترسره کړي.

هغه لاملونه (عوامل) چې د هیواد د کرنې او مالدارۍ د چارو په پرمختګ، پراختیا او یا هم د هغو په محدودیت اغیزه لري، هغه طبیعي (لکه اقلیم، د ځمکې جوړښت او خاوره)، بشري (لکه، کارځواک او د کارگرانو تخنیکي کچه، فني او د بزگرانو خبرتیا او پوهه) اقتصادي (لکه پانګه، د خرڅلاو بازارو حمل او نقل او نور) او په پای کې سیاسي لامل یعنې د حکومت سیاست دی.

له طبیعي لاملونو څخه یوهم اقلیم

دی چې د کرنیزو توکو په څومره والي او څرنگوالي سیده اغیزه لري. د هوا د سوړوالي او اوږده ژمي له امله د هیواد په ځینو لوړو سیمو لکه په کابل، گردیز، غزني او یو شمیر مرکزي ولایتونو کې کره یوازې په یو فصل کې کېږي.

- د اورښت کمښت او د اوبو نشتوالی هم د هیواد کرنې ته ځینې وخت ډیر زیان اړوي.
- په هیواد کې د اوبو لګولو سیستم ښه پرمختګ نه دی کړی، د افغانستان د سیندونو د اوبو جریان په کره توګه نه دی څیړل شوی او نه یې هم له اوبو څخه سمه استفاده کېږي، همدارنګه د اوبو لګولو ډیرې آسانتیاوې یا د بزګر په مټ یاهم د سیمه ییزو موادو په واسطه ترسره کېږي.
- د کرنې په برخه کې پانګه اچونه هم کمزورې ده او تر اوسه پورې د هیواد په ډیرو هغو سیمو کې چې کره یې اوبو لګولو ته اړتیا لري، د اوبو ذخیره کولو بندونه نه لري او د پام وړ وېالو جوړولو او د کانالونو کیندلونه پاملرنه نه ده شوې.

بزرگان او مالداران هم داسې پوره پانگه نه لري چې د خپلې مالدارۍ او کرنې بڼه بڼه او عصري کړي او اصلاح شوي کرنیز تخمونه، د ناروغیو او افاتو ضد درمل، کیمیاوي سرې او کرنیز ماشینونه ورباندې واخلي.

په ټولیزه توګه ویلای شو چې په افغانستان کې کرنه او مالداري تر ډیره پورې په دودیزه بڼه پرمخ وړل کېږي چې د کرنیزو چارو لویه موخه یوازې د بزګر دکورنۍ د اړتیا بشپړول دي.

په کار ده چې کرنه او مالداري په عصري او پرمختللي بڼه ترسره شي، د اوبو لګولو سیستم باید منظم شي او د هغه نور پرمختګ او بڼه والی هم په پام کې ونیول شي، باید د کرنې او مالدارۍ فارمونه او د څارویو روغتیايي کلېنیکونه پراخه شي، د کروندې او مارکیټ ترمخ غځیدلې لارې باید جوړې او فابریکې او صنعتي مرکزنه باید کرنیز توکي په صنعتي محصولاتو واړوي او د توکو ارزښت او کیفیت ښه کړي او دې ډول صنعتي مرکزونو ته پراختیا ورکړل شي. له دې پرته د کرنې او مالدارۍ برخې ته د پانګې اچونې د پاملرنې در اړولو په خاطر باید د منځنۍ او اوږدې مودې پرمختیايي پلانونه عملي شي، طبیعي سرچینې، څړځایونه او ځنګلونه باید وساتل شي او له هغو څخه په دایمي او معقوله توګه ګټه واخېستل شي.

۱۸- شکل

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې دوه ډلې شي او د ښاغلي ښوونکي د لارښوونې سره سم دې د کرنې او مالدارۍ د ستونزو په هکله او دا چې په څه ډول باید دغه ستونزې له منځه یووړل شي، بحث وکړي او د خپل بحث پایله دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

پوښتنې

- ۱- په هیواد کې کوم لاملونه د کرنې او مالدارۍ د پرمختګ خنډ ګرځیدلي، نوم یې واخلئ.
- ۲- څرنګه کولای شو چې په هیواد کې د کرنې او مالدارۍ حالت ښه کړو، توضیح یې کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د لومړي څپرکي مهم ټکي او لنډیز ولیکئ او بیا یې په ټولګي کې وړاندې کړئ.

دويم څپرکی انرژي او کانونه

په دې څپرکي کې لولو:

- انرژي او د هغې اهميت
- د انرژۍ د نوي کېدو او نه نوي کېدو وړ سرچينې (منابع)
- برېښنا
 - _ د اوبو برېښنا
 - _ حرارتي برېښنا
- د ډبرو سکاره او زموږ په هېواد کې د هغو کانونه
 - _ د صوف درۍ د ډبرو سکرو کان
 - _ د آشپشتې د ډبرو سکرو کان
 - _ د کرکر د ډبرو سکرو کان
 - _ د هرات د سبزک د مسجد چوبي د ډبرو سکرو کان
- نفت او گاز
 - _ نفت
 - _ گاز
- د هېواد نفت لرونکي حوزې
- فلزات
- د فلزاتو د کانونو اقتصادي اهميت
- د ودانۍ د ډبرو کانونه
- قيمتي ډبرې
 - _ الماس
 - _ لاجورد
 - _ لعل
 - _ زمرد
- د کانونو او انرژۍ د حالت څېړنه

د څپرکي عمومي هدفونه

زده کوونکي به د دغه څپرکي په لوستلو سره لاندنيو پوهنيزو موخو ته ورسېږي:

- زده کوونکي به د بشر په ژوند کې د انرژي په اهميت پوه شي.
- د هيواد د انرژۍ له منابعو او د هغو له اندازې څخه به خبر شي.
- په اقتصادي برخه کې به د فلزاتو پر اهميت وپوهېږي.
- د هيواد د فلزاتو کانونه به وپېژني.
- د ودانيو جوړولو د ډبرو د کانونو او د هغو د اقتصادي اهميت په هکله به پوه شي.
- د هيواد کریمه اچار (قيمتي ډبرې) کانونه او د هغو اقتصادي ارزښت به وپېژني.

زده کوونکي به د دغه څپرکي په لوستلو سره لاندنيو مهارتي هدفونو ته ورسېږي:

- زده کوونکي به وکولای شي چې د انرژۍ اهميت بيان کړي.
- د انرژۍ د ډولونو نومونه به واخېستلای شي.
- د فلزاتو اقتصادي اهميت به بيان او د هغو د کارولو مهم ځايونه به توضيح کړي.
- د هيواد د فلزاتو مهم کانونه به د نقشې پر مخ وښودلای شي.
- د ودانيو او گرانبيو تېرو کانونه به وپېژندلای شي.
- د ودانيو د تېرو اقتصادي اهميت به توضيح کړي.

نهم لوست

۱، ۲. انرژي او د هغې اهميت

۱۹- شکل

د لمریز اوبه تودوونکي (کلکتور) انځور

د انرژۍ په هکله څه پوهیږئ؟

انرژي هغه ځواک یا قوت دی چې په هغې سره په صنایعو، ماشینونو او صنعتي تولیداتو کې خوځښت راځي.

زموږ په هیواد افغانستان کې د انرژۍ زیاتې سرچینې شته چې هم د ځمکې پرمخ او هم تر ځمکې لاندې موندل کېږي.

په اوسني وخت کې د افغانستان صنایع انرژي ته اړتیا لري، چې لوی او کوچني ماشینونه وگرځوي. په افغانستان کې انرژي لوی اهمیت لري، سوداګري، صنعت، لیږدول او نورې حیاتي چارې په سیده (مستقیمه) توګه په انرژۍ پورې تړلي دي.

د انرژۍ مهمې سرچینې د ډبرو سکاره، نفت، ګاز، اوبه، باد، لمر او نورې دي.

د ډبرو سکاره په افغانستان کې د انرژۍ یوه مهمه سرچینه ده، په تیره بیا په اوسني وخت کې چې د انرژۍ نورې سرچینې لکه نفت او ګاز قیمتي دي، نو ځکه د ډبرو سکاره د انرژي د یوې نسبتاً ارزانه سرچینې په توګه د ارزښت وړ دي.

د ډبرو سکرو یوه برخه په صنعت کې او نورې برخې یې د سون توکو په توګه په کارېږي، سربېره پر دې نفت هم زموږ په هیواد کې د انرژۍ د تولید د یوې سرچینې په توګه د ځانګړي ارزښت لرونکي بلل کېږي.

هغه څېړنې چې د نفتو د پلټنې په برخه کې له ۱۳۱۵ هـ ل کال څخه راپدې خوا د افغاني او بهرنیو جیولوجیستانو له خوا ترسره شوي دي، ښکاره کوي چې د هیواد په ډبرو سیمو، لکه: د شمال په برخو، لویدیځ او جنوب لویدیځ کې د نفتو زیرمې شته.

د انرژۍ د تولید یوه بله سرچینه طبیعي ګاز دی. طبیعي ګاز په افغانستان کې له مهمو کانونو څخه شمیرل

شکل ۲۰ -

کيږي چې په هيواد کې دننه د لگښت او بهرته د صادرو لو له مخې لوړ ارزښت لري. د کورونو له روښانولو او تودولو پرته په پخلي او د صنعتي کارځايونو په کار اچولو کې هم اهميت لري.

په افغانستان کې د اوبو له سرچينو د برېښنا انرژي ترلاسه کيږي، له برېښنا څخه د کورونو په روښانه کولو، پخلي او د برقي وسايلو په کار اچولو کې کار اخېستل کيږي. په افغانستان کې د انرژۍ يو شمير نور ډولونه هم شته، چې په ځينو کارځايونو کې ورڅخه کار اخېستل کيږي، ممکن په راتلونکي کې به په ټول افغانستان کې دود شي لکه:

د سولر انرژي انځور چې په هغه سره د لمر انرژي زېرمه کيږي

د لمریزې برېښنا Solar Energy دستگاوي لمریز پمپونه، د اوبو لگولو لمریز پمپونه او لمریز څراغونه، چې د لمر له انرژۍ څخه کار اخلي. په دې وروستيو کلونو د اوبو او انرژي وزارت په پام کې لري چې د اتوميليار دو ډالرو په لگښت د کونړ او کوکچي په سيندونو باندې د اوبو د برېښنا بندونه جوړ کړي. له هغې انرژۍ څخه د کار اخېستلو اغېزمنتوب چې طبيعي نوې کيدونکې سرچينې لري، لکه لمر، اوبه او بادد سکر او تيلو د لگښت په برخه کې سپما رامنځته کوي.

د ټولگي دننه فعاليت

زده کونکي دې دوه ډلې شي، لومړۍ ډله دې د انرژۍ او دويمه ډله دې په ورځني ژوند کې د انرژۍ د اهميت په هکله خبرې وکړي او د خپلو خبرو پايله به نورو ته ووايي.

پوښتنې

۱. انرژي تعريف کړئ او دهغې مهمې سرچينې وښیئ.
۲. ولې د ډبرو سکاره د انرژۍ له مهمو توکيو څخه شميرل کيږي؟
۳. د برېښنا د انرژۍ په توليد کې د اوبو د اهميت په هکله معلومات ورکړئ.
۴. د انرژۍ اهميت څرگند کړئ.

له ټولگي څخه بهر فعاليت

تاسې په تيره شپه _ ورځ کې له کوم ډول انرژۍ څخه کار اخېستی دی، د هغې په هکله معلومات ورکړئ چې له کومې سرچينې څخه ترلاسه، چيرته توليد او په څه ډول ستاسو په واک کې راغلې، په يوه پاڼه کې يې وليکئ.

لسم لوست

۲، ۲ د انرژۍ د نوي کيدو او نه نوي کيدو وړ سرچينې (منابع)

۲۱- شکل

د انرژۍ په هکله څه پوهیږي؟ د سولر انرژي یا لمريزې برېښنا یو تصویر

د انرژۍ د نوي کيدو او نه نوي کيدو وړ سرچينې څه مفهوم لري؟ په طبیعت کې د انرژۍ دوه ډوله سرچينې شته: د انرژۍ هغه منابع (سرچينې) چې نوې کيږي او د انرژۍ هغه سرچينې چې د نوي کيدو وړتيا نه لري. دلته يې دواړه ډولونه په تفصيل سره لولو: د انرژۍ د توليد د نوي کيدو وړ سرچينې هغو سرچينو ته ويل کيږي چې په طبیعت کې په پوره اندازې سره موندل کيږي لکه اوبه، باد او لمر چې تل زموږ په چاپيريال کې شته، پای ته نه رسيدونکې دي او بيا نوي کيږي.

د انرژۍ نه نوي کيدونکې منابع يا سرچينې هغو سرچينو ته ويل کيږي چې وروسته تر يوې مودې د هغو زيرمې پای ته رسيږي لکه د ډبرو د سکرو، نفتو، او گازو زيرمې، چې وروسته له يوې مودې څخه يې په کانونو کې زيرمې پای ته رسيږي او انسان نشي کولای چې تل او په دوامداره توگه ورڅخه کار واخلي. حرارتي انرژي چې د ډبرو سکرو، نفتو او گازو له سوځولو څخه ترلاسه کيږي، د چاپيريال د ککړتيا او د ځمکې د ډبرو توديدو لامل گرځي.

زموږ په هيواد افغانستان کې د انرژۍ دغه دواړه ډوله سرچينې لکه نوې کيدونکې او نه نوي کيدونکې تر کار لاندې دي.

په افغانستان کې ددې ترڅنگ چې د ډبرو د سکرو، نفتو او گازو له نه نوي کيدونکو سرچينو څخه کار اخيستل کيږي، د انرژۍ د نوي کيدونکو سرچينو څخه هم کار اخيستل کيږي چې په دې کې يوه اوبه د انرژۍ د نوي کيدونکو سرچينو يوه مهمه سرچينه ده.

هغه سيندونه چې مخ په ځوړ دي، د برېښنا د ترلاسه کولو لپاره ډيرې غوره سرچينې شمېرل کيږي، چې د بندونو په جوړولو او د توربين په لگولو سره له هغو څخه برېښنا ترلاسه کولای شو.

د لمریز ډیګي انځور شکل ۲۲ -

له اوبو څخه ترلاسه کیدونکې برېښنا د ډبرو له سکرو، نفتو او گازو څخه ارزانه ده. د اوبو برېښنا ځکه ارزانه په لاس راځي چې د اوبو د دايمي جريان څخه توليدېږي. د برېښنا د توليد بله سرچينه باد دی. زموږ د هيواد په ځينو سيمو کې له باد څخه په ازماينېتي بڼه د برېښنا ترلاسه کول پيل شوي دي. ممکن په راتلونکې کې په ټول هيواد کې پراختيا ومومي.

د برېښنا د توليد بله سرچينه لمر دی.

چې په دې لړکې لمریز کولکتورونه

(اوبه ایشوونکې)، لمریز څراغونه، د پخلي ډیګونه او نور یادولای شو چې له لمر څخه په کار اخېستو سره یې ډیرې غوره پایلې ترلاسه شوي دي. د لمریزو کولکتورونو څخه په کار اخېستلو سره زموږ په هیواد کې هم د برېښنا په لگښت کې سپما کېږي او هم د چاپیریال د ککړتیا مخه نیول کېږي. په اوسني وخت کې د هیواد په ځینو ولایتونو کې د لمر له انرژي څخه کار اخېستل پیل شوي دي او کار ورباندې روان دی.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې دوه ډلې شي. لومړۍ ډله دې د انرژۍ په نوي کیدونکو سرچینو او دویمه ډله دې د انرژۍ په نه نوي کیدونکو سرچینو باندې خبرې وکړي او د خپلو خبرو پایله دې نورو ته هم ووايي.

پوښتنې

۱. د ډبرو سکرو، نفتو او گازو سرچینوته ولې د انرژۍ نه نوی کیدونکې سرچینې وایي.
۲. د انرژۍ د بیلابیلو سرچینو نوم واخلئ.
۳. د انرژۍ کومو سرچینوته نه نوې کیدونکې سرچینې وایي ناسم ځواب په نښه کړئ.
- الف. اوبه ب. د ډبرو سکاره ج. باد د. لمر
۴. نوې کیدونکې او نه نوې کیدونکې انرژي یو بل سره څه توپیر لري؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

که چېرې ستاسې د اوسیدو په سیمه کې د انرژۍ د نوي کیدو وړ سرچینې څخه کار اخېستل کېږي، د هغې په هکله چې تولید شوې انرژي له کومې سرچینې څخه ترلاسه کېږي او څرنگه تولیدېږي، معلومات راټول کړئ او خپلو ټولګیوالو ته یې وویاست.

د سروبي د برېښنا د فابريکې تصوير

۲۳ - شکل

په افغانستان کې له برېښنا څخه د کومې موخې لپاره کار اخېستل کېږي؟ له برېښنا څخه د مهمې سرچينې په توګه په ټولو صنعتي او اقتصادي چارو، د ښارونو او کورونو په روښانه کولو او برقي وسايلو کې کار اخېستل کېږي. زموږ په هيواد کې له برېښنا څخه کار اخېستل د شلمې پېړۍ له لومړۍ نيمايي څخه پيل شوي دي او په صنعت او ټولنه کې يې ژور بدلون راوستی دی. په افغانستان کې لومړی ځل د امير عبدالرحمن خان د سلطنت پرمهال د برېښنا يوې کوچنۍ کارخانې په کار پيل وکړ چې د يوې ډينمو په بڼه وه او يوازې څلوېښت څراغونه يې روښانه کول. دغې ډاينمو په ۱۲۷۲ هـ. ل کال په کار پيل وکړ او د ارګ د روښانه کولو لپاره ورڅخه کار اخېستل کيده. ورپسې په ۱۲۷۵ - ۱۲۷۷ هـ. ل کې يو شمير نورې د برېښنا کوچنۍ دستګاوې چې د براس په انرژۍ يې کار کاوه، يو په بل پسې په کار ولويدې. په ۱۲۹۰ هـ. ل کې په جلال آباد کې د ۱۹ کيلو واټو په قدرت د برېښنا يو ماشين د براس په واسطه په کار پيل وکړ او ورپسې په پغمان کې په ۱۲۹۶ هـ. ل کال کې د ۱۵ کيلو واټو په وړتيا له براس څخه د برېښنا د توليد يوه کوچنۍ دستګاه په کار واچول شوه.

په افغانستان کې د برېښنا د ترلاسه کولو لپاره د برېښنا له بندونو څخه هم کار اخېستل کېږي. د برېښنا هغه بندونه چې په هيواد کې جوړ شوي دي، له څلوېښتو کالو را په دې خوا يې کوم پرمختګ نه دی کړی نو ځکه د هيواد اوسنی اړتيا نشي پوره کولای.

په اوسني وخت کې چې د ښارونو نفوس ډير زيات شوی دی. برېښنا ته د خلکو ورځ په ورځ

د سروبي د برېښنا د فابريکې تصوير

شکل - ۲۴

زياتيدونکې اړتيا هم ډيره شوې ده. د برېښنا د ماستر پلان له مخې، افغانستان د ۲۴۰۰۰ ميگاواټه برېښنا وړتيا لري، چې په هغې کې ۲۳۰۰۰ ميگاواټه يې د اوبو برېښنا او پاتې نوره يې حرارتي برېښنا ده چې د طبيعي گاز، د ډبرو سکرو او نفتو له سرچينو څخه يې ترلاسه کول په پام کې نيول شوي دي. د هغې توليدول او پرمختگ ډيرې زياتې پانگې ته اړتيا لري. افغانستان د برېښنا د انرژۍ د توليد

د چټکوالي سره سره، د نړۍ او گاونډيو هيوادو پرتله وروسته پاتې دی.

په ۱۹۷۶ م کال کې په نړۍ کې په منځنۍ توگه په يوه ساعت کې د برېښنا د سړي سر توليد اندازه ۱۷۱۴ کيلو واټه وه، په همدې کال کې په افغانستان کې د هر تن لپاره د برېښنا د انرژۍ توليد په يوه ساعت کې ۴۱ کيلو واټه و، چې د نړۍ پرتله ۴۲ ځله کم گڼل کېږي. زموږ په هيواد کې د اوبو برېښنا انرژي د برېښنا بندونو په جوړولو سره ترلاسه کېږي چې يو شمير پروژې يې دادي: د نغلو د برېښنا بند، د سروبي د برېښنا بند، د ماهيپر د برېښنا بند، د درونټې د برېښنا بند، د کجکي او جبل السراج د برېښنا بند چې وروسته به پوره خبرې ورباندې وشي.

د ټولگي دننه فعاليت

زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي، هره ډله دې په ورځني ژوند کې د برېښنا د اهميت په هکله خبرې وکړي او د خپلو خبرو پايله دې نوروته واوروي.

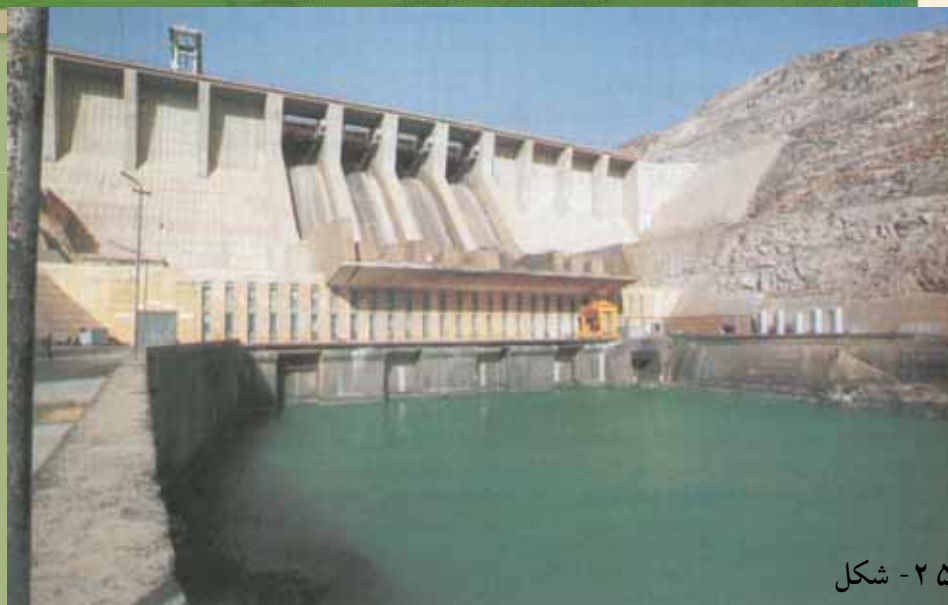
پوښتنې

۱. د برېښنا لومړنۍ دستگاه د کوم پاچا پرمهال او په کوم ځای کې جوړه شوه؟
۲. له برېښنا څخه په کومو چارو کې کار اخېستل کېږي؟
۳. افغانستان د څومره ميگاواټه اوبو برېښنا وړتيا لري او پاتې د اړتيا وړ برېښنا به په هيواد کې له کومو سرچينو څخه ترلاسه شي؟
۴. د هيواد د نامتو بندونو نوم واخلئ.

له ټولگي څخه بهر فعاليت

ستاسې په ښوونځي او کور کې برېښنا شته که نه؟ که وي، له کومې سرچينې څخه ترلاسه کېږي، د هغې مياشتنۍ لگښت او بيه څومره ده، د هغې په اړه معلومات راټول او په بل راتلونکي ساعت کې د هغې په اړه خبرې وکړي.

دولسم لوست الف - د اوبو برېښنا

د نغلو د اوبو د برېښنا د تولید فابریکه

په افغانستان کې د اوبو د برېښنا بندونه پرکومو سیندونو جوړ شوي او زموږ د خلکو پر اقتصادي ژوند باندې کومې اغیزې لري؟
د شلمې پېړۍ له نیمایي را وروسته په صنعت او د بشریت د ژوند په نورو برخو کې برېښنا د انرژۍ د یوې مهمې سرچینې په توګه پیژندل شوې ده او د هغې ترلاسه کول او لګول په چټکۍ پرمخ تللي دي.

د برېښنا د ورځ په ورځ زیاتیدونکي ارزښت له مخې د افغانستان د روانو اوبو سروې ترسره شوې ده او داسې ویل شوي دي چې افغانستان د زیاتو ځوړونو د لرلو له کبله، څه ناڅه پر هریوه سیند باندې د برېښنا بندونو د جوړولو ډیر ښه امکانات لري. په حقیقت کې د افغانستان سیندونه د برېښنا د ترلاسه کولو لپاره تر ټولو اقتصادي سرچینې دي.

په افغانستان کې د هغو لومړنیو سروې ګانو او څیړنو د پایلې له مخې چې د برېښنا د تولید په برخه کې ترسره شوي، داسې ښکاري چې د افغانستان له سیندونو څخه په هر ساعت کې ۲.۵ میلیونه کیلوواته برېښنا ترلاسه کیدای شي، خو اوس دغه سرچینې ډیر لږ تر کار لاندې دي. په اوسني وخت کې برېښنا نه یوازې له سیندونو څخه بلکې له حرارتي سرچینو لکه د ډبرو له سکرو، نفتو او ګازو څخه هم ترلاسه کیږي. افغانستان د اوبو د برېښنا د تولید بیلابیلې دستګاوې لري چې په لاندې توګه دي:

۱) د جبل السراج د برېښنا فابریکه

د جبل السراج د برېښنا دستګاه د سالنګ پر سیند باندې جوړه شوې ده، له توربین سره یوځای یې لوړوالی ۳۷ متره دی. هغه اوبه چې په توربین باندې راځي په یوه ثانیه کې لس متره مکعبه دي. د جبل السراج د دستګاه د جوړولو کار په ۱۲۹۴ هـ. ل. کال کې پیل او په ۱۲۹۹ هـ. ل. کې بشپړ شو. درې توربینونه لري چې مجموعي ظرفیت یې ۱۵۰۰ کیلو واټه دی. ددغې دستګاه استهلاکي دوره پوره شوې ده او بیارغاونې ته اړتیا لري، خو بیا هم دوه توربینونه یې کار کوي. د جبل السراج له برېښنا څخه د جبل السراج او چاریکارو د ښارونو په روښانه کولو او د گلپهار د فابریکې په کار اچولو کې کار اخېستل کېږي.

۲- د وردگو د چک د برېښنا بند

د چک د برېښنا بند د جوړولو کار په ۱۳۱۶ هـ. ل. کال د غوايي په میاشت کې د ۱۵ میلیونه افغانیو په لګښت سرته ورسید دا بند ۳۰۰ متره اوږدوالی ۱۳ متره پندوالی او په کښتنې برخه کې ۹ متره جگوالی او د شرشرې جگوالی یې ۲۷ متره دی چې ۴۰۰۰ متره اوږده نهر څخه په ګټه اخېستنه ۱۷ متره مکعبه اوبه په ثانیه کې درې توربینونه چې ۳۳۰۰ کیلو واټه توان لری فعالوی. لاس ته راغلې برېښنا د هوايي سیم په وسیله د ۵۵ کیلو مترو په اوږدوالی او د ۵۵ ستونو په وسیله کابل ته لیږدول شوی و. باید وویل شي چې د نوموړې دستګاه د برېښنا لاس ته راوړنه نظر د اوبو اندازی ته فرق کوي.

۳) د پلخمرې د برېښنا بند

دغه بند په ۱۳۲۰ هـ. ل. کال د کنډز پر سیند باندې جوړه شوې چې د برېښنا لوړ ظرفیت یې په یوه ساعت کې ۴۸۰۰ کیلو واټه دی. په ۱۳۳۶ هـ. ل. کې د پلخمرې لومړۍ او دویمه دوه نورې دستګاوې هم په یوه ساعت کې د ۹۰۰۰ کیلو واټه ظرفیت په لرلو سره د پخواني شوروي اتحاد د متخصصینو له خوا جوړې او په ۱۳۴۱ هـ. ل. کې یې په کار پیل وکړ. اوسني وخت کې د پلخمرې د برېښنا د بند توربینونه بیارغول شوي دي او تر ګټې اخېستنې لاندې دي. د هغه له برېښنا څخه د بغلان د نساجي په فابریکې، سیلو، د موټرو د ترمیم په فابریکې او د بغلان ښار په روښانه کولو کې کار اخېستل کېږي.

۴) د کجکي د برېښنا بند

د هلمند د ولایت د کجکي په ولسوالۍ کې د برېښنا د تولید یوه لویه دستګاه ده چې له کندهار ښار څخه ۱۵۰ کیلومتره شمال لویدیځ کې ده. په دغې ولسوالۍ کې د هیواد د برېښنا تر ټولو لویه دستګاه په پام کې نیول شوې وه چې د برېښنا د تولید ظرفیت یې ۱۲۰۰۰۰ کیلو واټه اټکل شوې و. د جوړولو کار یې په ۱۳۳۰ هـ. ل. کې پیل او په ۱۳۳۲ هـ. ل. کې بشپړ

شو. په کجکي کې د برېښنا د تولید اوسنۍ دستگاه په یوه ساعت کې ۳۳۰۰۰ کیلو واته برېښنا تولیدولای شي چې دکندهار ښار، هلمند، لشکرگاه ښار او گرشک، سنگین، کجکي او د موسی قلعه ولسوالیو او د همدغو سیمو په صنعتي تاسیساتو کې لگول کېږي. له دې کبله چې ډیر کلونه ورڅخه کار اخیستل شوی دی، توربینونه یې استهلاك شوي دي خو په دې وروستیو کې د امریکې د متحده ایالاتو د پرمختیایي ادارې په مرسته بیا رغول شوي دي.

۵) د سروبي د اوبو د برېښنا بند

د سروبي د اوبو د برېښنا دستگاه په سروبي کې د کابل د سیند د پاسه، د کابل سیند سره د پنجشیر د سیند د یو ځای کیدو په ۱۵ کیلوميټري واټن کې، د سمندر له سطحې څخه د ۱۵۹۶ مترو په لوړوالي کې جوړه شوی ده. دغه دستگاه دوه توربینونه لري چې د هر توربین د برېښنا د تولید اندازه په یوه ساعت کې ۱۱۰۰۰ (د دواړو یې ۲۲۰۰۰) کیلو واته کېږي. د جوړولو کار یې په ۱۳۳۰ هـ.ل. کال کې پیل او په ۱۳۳۶ هـ.ل. کال کې پای ته ورسید. د سروبي د برېښنا دستگاه دوه ښیځنې لري: لومړی دا چې د کابل ښار او صنعتي مرکز ونوته نږدې ده او بل دا چې د وربښمو د تنګي په برخه کې د کابل پر سیند باندې جوړه شوې ده چې په پوره اندازه اوږدوالی او ځوړلري، چې د دغې ځانګړتیا په لرلو سره په هر څو کیلومتره واټن کې طبیعي ځوړ جوړوي او د وربښمو د تنګي په برخه کې ورڅخه ډیر کار اخیستل کېږي.

د اوسني وخت په پسرلي د سروبي په برخه کې د کابل د سیند د بټ په پسرلي کې په یوه ثانیه کې ۷۴ متر مکعبه اوبه دي. سربیره پر دې دغه سیند په کال کې اووه میاشتې پوره اندازه اوبه لري، خو په پنځو نورو میاشتو یې له تلې څخه تر کب میاشتې پورې د کابل د سیند اوبه کمېږي. له همدې امله د سروبي ددغې دستگاه اوسنۍ وړتیا په یوه ساعت کې ۲۲۰۰۰ کیلو واته ده. د سروبي د اوبو د برېښنا د توربین د بیا رغونې قرار داد له جرمني زیمنس کمپنۍ سره شوی کار یې بشپړ او تر استفادې لاندې دی. د سروبي له برېښنا څخه د کابل ښار د روښانه کولو، د ګلبهار د فابریکې او د مرکز د یو شمیر نورو صنعتي مؤسسو د فعالیت په خاطر کار اخیستل کېږي.

۶) د ماهیپر د برېښنا فابریکه

نوموړې فابریکه د کابل ښار ختیځ ته په ۴۰ کیلومتره واټن کې د دریو توربینونو په لرلو سره د کابل پر سیند جوړه شوې چې هر توربین یې په یوه ساعت کې ۲۲۰۰۰ (ټول ۶۶۰۰۰) کیلو واته د برېښنا تولید لري. د جوړولو کار یې په ۱۳۳۱ هـ.ل. کال. پیل او په ۱۳۴۵ هـ.ل. کال. کې بشپړ شو او گټې اخیستل ورڅخه پیل شول. دا یوه موسمي فابریکه ده. د اوبو د زیاتوالي پرمهال فعاله وي، خو د اوبو د کمښت پرمهال ولاړه وي. دغه فابریکه د اوبو را ګرځولو بند لري خو د اوبو زیرمه نه لري، کله چې په اوږې کې د سیند اوبه لږې شي، دغه فابریکه پرچاوبېږي،

خو په ژمي او پسرلي کې بېرته په کارباندې پيل کوي. د دغې فابريکې د بيارغاوونې قرار داد د جرمني د زيمنس کمپنۍ سره لاسليک شوی او اوس ترگټې اخېستنې لاندې ده. له برېښنا څخه يې د کابل په ښار کې استفاده کېږي.

۷) د درونټې د برېښنا فابريکه

د ننگرهار په ولايت کې ددغې فابريکې د جوړولو کار په ۱۳۳۹ هـ. ل. کال پيل او په ۱۳۴۳ هـ. ل. کې بشپړ او گټه اخېستنه يې پيل شوه. دغه فابريکه درې توربينونه لري چې د برېښنا د توليد ټول ظرفيت يې په يوه ساعت کې ۱۲۰۰۰ کيلو واټه دی. اوس يې د استهلاك دوره بشپړه شوې، خو بياهم د اقتصادي موجود حالت له کبله کار ورڅخه اخېستل کېږي. تخنيکي وضعيت يې د اضافي پرزو د نشتوالي له کبله د انديښنې وړ دی، خو د فابريکې عادي سمون کله کله ترسره کېږي. د جلال آباد په ښار کې له لس زرو کورونو څخه زيات او گڼ شمير کورنۍ ترې کار اخلي. اوسني وخت کې چې د جلال آباد د ښار نفوس ورځ په ورځ مخ په زياتيدو دی، موجوده برېښنا يوازې په سلوکې ۳۰ وگړو او صنايعو ته بسيا ده.

خو پاتې وگړي د سانتي گراد ۵-۴۵ درجو تودوخه کې د برېښنا له رڼا څخه بې برخې دي. ددغې فابريکې له توليد شوې برېښنا څخه د جلال آباد ښار د روښانه کولو، صنعتي موسسو او د ۳۲۵۰۰ جريبه ځمکې د اوبو د پمپ کولو لپاره کار اخېستل کېږي. کيدای شي د درونټې د برېښنا د فابريکې بيارغونه د متحده ايالاتو د پرمختيايي ادارې له وړيا مرستو څخه پيل شي، څېړنه ورباندې روانه ده.

۸) د نغلو د برېښنا د بند فابريکه

د نغلو د اوبو د برېښنا د توليد فابريکه د افغانستان د برېښنا د توليد تر ټولو لويه فابريکه ده چې د کابل ښار ختيځ ته د ۷۰ کيلومترو په واټن کې جوړه شوې او څلور توربينونه لري چې ټوله وړتيا يې په يوه ساعت کې ۱۰۰۰۰۰ کيلو واټه کېږي.

د نوموړي بند د جوړولو کار په ۱۳۳۹ هـ. ل. کال پيل او په ۱۳۴۶ هـ. ل. کال بشپړ او د گټې اخېستو وړ وگرځيد.

د دغې پروژې بنسټي موخه له يوې خوا د سروبي د اوسنيو او نورو وروستيو فابريکو لپاره د اړتيا وړ اوبو زېرمه کول او ویشل او له بلې خوا د کابل د حوزې لپاره د برېښنا توليد و. د نغلو د اوبو اصلي سرچينه د کابل او پنجشير سيندونه دي. د زياتو کلونو په تيريدو سره د نغلو د برېښنا د بند د فابريکې وسايل زاړه شوي دي، دهغې د بيارغونې د کار پرمخ بيول له يوې روسۍ کمپنۍ سره لاسليک شوي او پرمخ روان دی.

د ازبکستان د برېښنا شبکه

د ازبکستان د برېښنا د پروژې غځول په ۱۳۸۶ هـ.ش. کال کې پیل، وروسته کابل ښار او ځینو نورو ولایتونو ته وشول، فعالیتونه یې په لاندې ډول دي.

الف: ۱- له ازبکستان څخه تر حیرتانو پورې د ۵۳ کیلو مترو په اوږدوالي د ۲۲۰ کیلو واتو د بل سرکت مزي غځول او د برېښنا لیږدول.

۲- د مزار شریف له نایب آباد څخه ۲۲۰ کیلو واتو د بل سرکت مزي د ۲۳ کیلو مترو په اوږدوالي غځول او د برېښنا لیږدول.

۳- له نایب آباد څخه تر پلخمرې پورې د ۱۶۴ کیلو مترو په اوږدوالي د ۲۲۰ کیلو واتو برېښنا مزي غځول او د برېښنا لیږدول چې په ۱۳۸۷ هـ.ش کال کې بشپړ شول او ۳۰۰ میگا واتو برېښنا لري.

ب: ۱- له پلخمرې څخه کابل ته د ۲۰۲ کیلو مترو په اوږدوالي د ۲۲۰ کیلو واتو د بل سرکت د برېښنا د مزي غځول او د برېښنا لیږدول، د چمتلې دښته کې د ۳۲۰ میگا واتو امپیر په ظرفیت د ۲۲۰/۱۱۰ کیلو واتو سب ستیشن دودانی جوړیدل.

له حیرتانو څخه تر کابل پورې د نوموړي مزي په غځولو کې په (۱۳۸۳) هـ.ش. کال کې اوسپنېزې کتاره لرونکي پایې (ستنې) کارول شوي دي.

په سالنګونو کې هم ځینې ستنې ۳۸۰۰ متره د بحر له سطحې لوړې درول شوي دي. چې تر یوه بریده پورې په کابل ښار کې د خلکو اړتیا بشپړوي. مجموعی ظرفیت یې په یوه ساعت کې ۱۰۰۰۰۰ کیلو واتو کیږي.

لاندنی جدول د ډیزلي، آبي او حرارتي برېښنا د تولید او توريد اندازه ښيي (په یو ساعت کې ۱۰۰۰ کیلو واتو)

کلونه	د اوبو برېښنا	حرارتي برېښنا	ډیزلي برېښنا	له بهر څخه واردیدونکې برېښنا
۱۳۸۲	۶۳۱،۷	۱۹۴،۰	۰،۰۱	—
۱۳۸۳	۵۶۴،۵	۲۱۵،۱	۳،۱	—
۱۳۸۴	۶۷۱،۳	۲۳۵،۱	۱،۰	۱۳۶،۵
۱۳۸۵	۶۴۵،۹	۲۶۷،۳	۴،۰	۵۹۴،۱
۱۳۸۶	۶۸۳،۸	۲۶۶،۵	۵۷،۰	۷۸۴،۷

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په دریو ډلو ویشل شي: یوه ډله به د نغلو او سروبي او بله ډله به د درونټې او ماهیپر او دریمه ډله به د جبل السراج او پلخمرې د برېښنا د بند د ازربیت په هکله خبرې وکړي او پایله به یې خپلو نورو ټولګیوالوته ووايي.

پوښتنې

۱. د افغانستان تر ټولو پخوانۍ د برېښنا د تولید فابریکه کومه یوه ده او کلنۍ ظرفیت یې څومره دی؟

۲. د سروبي او ماهیپر په فابریکه کې له تولید شوې برېښنا څخه چیرته کار اخیستل کیږي؟

۳. د نغلو د پروژې اساسي موخې او هدفونه بیان کړئ.

۴. د افغانستان له سیندونو څخه د ترلاسه کیدونکې برېښنا اندازه څومره اټکل شوې ده په لاندنیو څلورو ځوابونو کې یې سم ځواب په نښه کړئ.

۵. د ازبکستان د برېښنا مزي په څه وخت بشپړ او څومره میگاواټه ظرفیت به ولري؟

الف. په یوه ساعت کې ۱،۸ میلیون کیلو واټه
ب. په یوه ساعت کې ۲،۵ میلیون کیلو واټه

ج. په یوه ساعت کې ۳،۵ میلیون کیلو واټه
د. په یوه ساعت کې ۱،۵ میلیون کیلو واټه

له ټولګي څخه بهر فعالیت

لاندنی جدول په ترتیب سره په خپلو کتابچو کې بشپړ کړئ.

د سابقې له مخې	د ظرفیت له مخې
د جبل السراج د برېښنا فابریکه	نغلو

د یار لسم لوست ب - حرارتي برېښنا

۲۶ - شکل

ایا په افغانستان کې له حرارتي برېښنا څخه کار اخېستل کېږي؟
د کابل په ښار کې د حرارتي برېښنا د فابریکې یو تصویر

حرارتي برېښنا چې معمولا د ډبرو، سکرو، نفتو او گازونو له سوځولو ترلاسه کېږي، په افغانستان کې د برېښنا د تولید ښه سرچینه ده چې د اوبو له برېښنا څخه وروسته په دویمه درجه کې د استفادې وړ ده.

د ډیزلي برېښنا لومړنۍ فابریکه په ۱۳۵۱ هـ. ل کال په کابل کې جوړه شوه، یو کال وروسته بیا یوه بله کوچنۍ فابریکه په یوه ساعت کې د ۳۰۰ کیلو واټو په ظرفیت د کندهار د وړۍ او بدلو د فابریکې لپاره جوړه شوه. همدارنګه په ۱۳۳۱ هـ. ل کال کې د ډیزلي برېښنا د تولید دوه ماشینونه د ۵۰۰ کیلو واټو په ظرفیت د هرات په ښار کې په کار اچول شوي وو. د انرژۍ او اوبو د وزارت د ۱۳۸۵ هـ. ل کال د راپور له مخې د افغانستان د حرارتي برېښنا د ټولو فابریکو ظرفیت په یوه ساعت کې ۴۲.۷ زره کیلو واټو ته رسیده چې د ټول هیواد د برېښنا فابریکو په سلوکې ۱۲.۵ یې جوړاوه. په اوسني وخت کې کوچنۍ ډیزلي فابریکې په ځینو ښارونو او ولایتونو لکه په مزار شریف، شبرغان، تخار، هرات، غزني او کابل کې د برېښنا مهمې وسیلې شمیرل کېږي. چې د سون توکي یې تیل او په ځینو ځایونو کې گاز دي دلته به د افغانستان د حرارتي برېښنا په فابریکو باندې خبرې وشي.

۱ - د مزار شریف د حرارتي برېښنا فابریکه

د هیواد حرارتي برېښنا تر ټولو لویه فابریکه ده چې د مزار شریف د ښار د لویدیځ په ۲۰ کیلوميټري واټن کې موقعیت لري او په هغې کې هغه گاز سوځول کېږي چې د جوزجان څخه په نل لیکه کې

راليږدول کيږي. دغه فابريکه په ۱۳۴۳ هـ. ل کال کې د يوه روسي انستيتوت له خوا د هغه وخت د کانو او صنايعو وزارت په غوښتنه جوړه شوه. د نوموړې دستگاه ظرفيت په يوه ساعت کې ۳۶ زره کيلو واټه دی چې د طبيعي گازو درې توربينونه لري او تر ۴۸ زره کيلو واټو پورې د زياتولو وړتيا هم لري. ددغې فابريکې ۲۴ زره کيلو واټه برېښنا د کيمياوي سرې د فابريکې لپاره او ۱۲۰۰۰ کيلو واټه نوره برېښنا يې د مزار شريف د ښار د روښانه کولو لپاره په پام کې نيول شوې وه.

۲. د هرات او کندهار د ښارونو د حرارتي برېښنا فابريکې

د کندهار په ښار کې د ۳۰۰۰ کيلو واټو په ظرفيت د حرارتي برېښنا فابريکه په کار پيل کړې و چې اوس يې ظرفيت ۱۲۰۰۰ کيلو واټه دی او په راتلونکې کې به نور هم لوړ شي. د هرات د برېښنا حرارتي دستگاه په يوه ساعت کې ۱۲۰۰۰ کيلو واټه ظرفيت لري چې له ډيزلو پرته په هغې کې د ډبرو سکاره هم سوځول کيږي.

۳. د کابل د برېښنا حرارتي فابريکه

دغه فابريکه د کابل د ښار په شمالي برخه کې د خيرخاني مينې د غاښي ترڅنگ جوړه شوې ده، له دې امله چې د کابل په حوزه کې د اوبو کمښت تر سترگو کيده نو د دغې فابريکې د جوړولو کار په ۱۳۵۵ هـ. ل. کال پيل او په ۱۳۵۷ هـ. ل کال کې بشپړ شو. نوموړې فابريکه د ۴۵ زرو کيلو واټو په ظرفيت سره د نړيوال بانک په مالي مرسته بيا ورغول شوه چې د کابل ښار په سلوکې ۴۰ برېښنا بشپړوي، خو له ازبکستان څخه د واردې شوې برېښنا په راتگ سره دغه فابريکه پرچاوه شوې ده چې دوه توربينونه لري او د سون توکي يې ډيزل دي.

د کابل د ښار ختيځ ته د هودخيلو په سيمه کې د برېښنا يوه بله حرارتي فابريکه په يوه ساعت کې د ۴۳،۶ زره کيلو واټو په ظرفيت جوړه شوې وه، خو د کورنيو جگړو له کبله ويجاړه شوې وه، د هغې د سمون او بيارغونې قرارداد د سويسرلند د هيواد له Alston کمپنۍ سره شوی چې د دريم او څلورم توربين جوړول يې په پام کې دي.

بايد وويل شي چې د حرارتي برېښنا يو شمير نورې پروژې هم زموږ په هيواد کې په نظر کې نيول شوي چې په دې لړکې د شبرغان د توربين د گازنو د توليد پروژه يادولای شو.

دغه پروژه به د امريکې د متحده ايالاتو د پرمختيايي ادارې په مالي مرسته د ۱۵۰-۱۰۰ ميگاواټو په ظرفيت په راتلونکې کې جوړه شي.

مرستندوی اضافي معلومات

(۳) جدول: په بيلابيلو حوزو کې د برېښنا د توليد د ظرفيت وېشنه

گڼه	حوزه	ناسبه ظرفيت (په زرو كيلو واټو)	سلنه
۱	کابل	۲۴۹,۲	۶۲,۹
۲	ننګرهار	۱۳,۹۶	۳,۵
۳	پلخمری - بغلان او کندز	۲۲,۶۷	۵,۹
۴	مزار شريف - بلخ	۴۲,۸۲	۱۰,۸
۵	شبرغان	۲,۰۸	۰,۵
۶	هرات	۵,۳۹	۱,۳
۷	کندهار - هلمند	۴۳,۷۰	۱۱
۸	غزني	۱,۰۴	۰,۳
۹	نورې حوزې	۱۴,۹	۳,۸
	ټول	۳۹۵,۹	۱۰۰

سرچينې: داوبو او انرژي د وزارت راپور، د ۱۳۸۵ کال د تلې مياشت، ۳۷ مخ

د ټولګي دننه فعالیت

زده کونکي دې په ډلو و ویشل شي، هره ډله دې د حرارتي بریښنا په اهمیت او د یوې فابریکې په هکله خبرې وکړي او دخپلو خبرو پایلې دې نورو ته و وایي.

پوښتنې

۱. د افغانستان د حرارتي بریښنا تر ټولو لویه فابریکه چیرې ده او له بریښنا څخه یې په کومو ځایو کې کار اخېستل کیږي؟
۲. په اوسني وخت کې د افغانستان د ډیزلې بریښنا د کوچنیو فابریکو نومونه واخلئ.
۳. د کابل د حرارتي بریښنا فعاله فابریکه چیرې او په کوم ظرفیت فعالیت لري او د کابل د بریښنا ټوله څومره برخه بشپړوي.
۴. د کابل د ختیځ د حرارتي بریښنا په هکله خپل معلومات و وایاست.

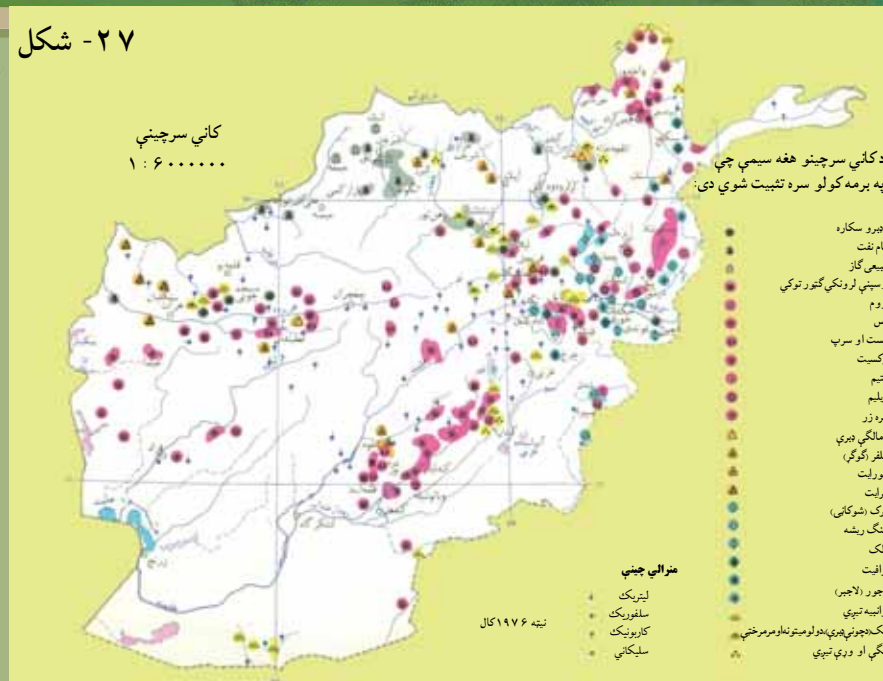
له ټولګي څخه بهر فعالیت

ولې د اوبو د بریښنا پرځای له حرارتي بریښنا څخه کار اخلي او د اوبو د بریښنا او د حرارتي بریښنا ښیګڼې له یو بل سره پرتله کړئ خپل معلومات په راتلونکي ساعت کې ټولګیوالو ته و وایاست.

خوارسزم لوست

۲، ۴ د ډبرو سکاره او زموږ په هیواد کې دهغو کانونه

۲۷ - شکل

د کاني منابعو (سرچینو) یو تصویر

د افغانستان د کاني سرچینو (منابعو) نقشه وګورئ.

د ډبرو سکرو زیرمې د افغانستان په کومو سیمو کې دي؟

د ډبرو سکاره د انرژۍ د تولید یوه مهمه سرچینه ده په تیره بیا په اوسني وخت کې چې د نفتو او ګازو بې مخ په لوړېدو دي، ډبرو سکاره د انرژۍ د تولیدو ونکې سرچینې په توګه یوڅه ارزانه دي، نوڅکه یې اهمیت زیات دی. د ډبرو سکرو را ایستل له ډیر پخوا څخه په افغانستان کې معمول و. د افغانستان د ډبرو سکرو د زیرمو په هکله څیړنې لومړی ځل په ۱۳۲۰ هـ. ل کال د هندي جیولوجیستانو د هیئات له خوا د کهمرد، اشپشتې، صوف درې او تاله او برفک په سیمو کې وشوې. له هماغه وخت څخه وروسته د ډبرو سکرو کارول ورو ورو پیل شول خو له دویمې نړیوالې جګړې څخه وروسته ترې کار اخیستل ډیر پراخه شول او کالنی تولید یې له ۱۲۰ څخه تر ۱۶۰ زرو ټنو پورې لوړ شو.

پرتله له دې چې د هیواد په بیلابیلو سیمو کې د ډبرو سکرو کوچنۍ زیرمې شته، په شمال کې د ډبرو سکرو ډیرې لویې زیرمې دي چې پراخه سیمه یې نیولې ده. دغه سیمه له تخار څخه تر هرات پورې غځیدلې چې ۳۵ زره کیلومتره مربع کیږي. د افغانستان د ډبرو سکرو هغه اندازه چې په اشپشته، کرکر، بنگي (د خان اباد د ښار د جنوب په لس میلی کې)، کرخ، سبزکو او صوف دره کې تثبیت شوي دي، ۲۰۰ میلیونو ټنوته رسیږي. د افغانستان د ډبرو سکاره ډیر غوره کیفیت لري او ډیر کار ورڅخه اخیستل کیدای شي. زموږ په هیواد کې له کانونو څخه د ډبرو سکرو د را ایستلو کار د سیمو د غرنی حالت او د لارو د نشتوالي له امله یوڅه ستونزمن او په لومړیو پړاوونو کې دي،

نو ځکه يې را ايستل او بيه گرانه پريوځي، خو سره له هغه هم د ډبرو سکاره د سون توکو په توگه لوړ ارزښت لري.

د افغانستان د ډبرو سکرو توليدات زياتره د کرکړ او اشپشتي له کانونو څخه دي چې د ټول هيواد په سلوکې ۹۰ برخه جوړوي. د توليد شوو ډبرو سکرو څخه په سلوکې ۷۷ په صنعتي کارځايونو کې د سون او پاتې نوريې دکورونو د تودولو لپاره په کارېږي.

په افغانستان کې د ډبرو سکرو بيلا بيل ډولونه شته چې ځينې سيمي يې په لاندې توگه بنودل کېږي:

۲۸ - شکل

د ډبرو د سکرو دکان يو انځور

الف- د صوف درې د ډبرو سکرو کان

د صوف درې کان د لرغونتوب او خپلو ځانگړتياوو له مخې د افغانستان د نورو سيمو پرتله لومړيتوب لري او په سمنگانو ولايت کې د ډبرو سکرو يو ډير لوی کان گنل کېږي، زيرمې يې ۷۴ ميليونو ټنو ته رسيږي. ددغې سيمي د ډبرو سکرو کان لوړ جنسيت لري، تودوخيزه انرژۍ يې ډيره او د کاربن سلنه يې لوړه ده.

له دغو کانونو څخه لکه څنگه چې په کار ده، گټه نه ده اخېستل شوې، لاملونه يې دادي چې يو خو له صنعتي مرکزونو څخه لرې دي او بل دا چې د لېږدولو وسايل محدود او امکانات په واک کې نشته دي.

ددغه کان يوه اندازه سکاره کابل ته لېږدول کېږي او پاتې نوريې د بلخ ولايت ته ځي.

ب. د آښپتني د ډبرو سکروکان

دغه کان د پلخمرې د صنعتي ښار جنوب ته په ۱۱۰ کیلومتره واټن کې د بغلان ولایت د سیغان په دره کې واقع دی. له دو آب او میخ زرین څخه ۲۰ کیلومتره واټن لري. ددغه کان د ډبرو سکاره د کمیت او کیفیت له پلوه ډیر ارزښت نه لري، داځکه چې د طبیعي جوړښت له مخې پیچلي او د هغو د را ایستلو په برخه کې ستونزې شته. ددغه کان د سکرو زیرمې د ۵۰۰ زرو تنو په شاوخوا کې اټکل شوې دي، خوبیا هم له دې امله چې دغه کان د ښکاري درې د پخواني سړک ترڅنګ و، نو ځکه له ډیرې مودې راهیسې کار ورڅخه اخیستل کېږي. ددغه کان د ډبرو له سکرو څخه د دولتي ادارو، روغتونونو او کابل ښار لپاره کار اخیستل کېږي.

ج. د کرکر د ډبرو سکروکان

د کرکر کان د پلخمرې ښار څخه لس کیلومتره لیرې جنوب ختیځ ته د کرکر له غره سره پروت دی. ددغه کان د ډبرو سکرو ټوله اندازه چې هر پور یې دوه یا درې متره پریږوالی لري ۱۵ میلیونه ټنه ښودل شوې ده. د سکرو جنسیت یې ښه او د کار اخیستو وړ دی. دغه کان په ۱۳۸۵ هـ. ل کال کې د غوري سمندو له فابریکو سره یوځای خصوصي سکتور ته ورکړل شو چې له دغو سکرو څخه د غوري سمندو د تولید لپاره کار واخلستل شي. په ۱۳۸۷ هـ. ل کال کې ددغه کان له ۳۸۰۰ تنو څخه زیات سکاره ایستل شوي دي. نوموړی کان د پلخمرې صنعتي مرکزونو ته نژدې دی او له بلې خوا د کابل-کندز د لویې لارې په ځواکې دی، نو ځکه یې اهمیت زیات دی او د هرې ورځې تولیدات یې په منځنۍ توګه له ۳۰۰ څخه تر ۴۰۰ تنو پورې کیږي.

له دغه کان څخه ایستل شوي سکاره د پلخمرې د سمندو جوړولو په فابریکه، بتیو او په کابل کې کارول کیږي.

د. د هرات د سبزک د مسجد چوبي د ډبرو سکروکان

دغه کان د هرات ولایت شمال ختیځ کې د ۱۱۰ کیلومترو په واټن د سبزک غاښي څخه لاندې د کرخ د سیند پورته خواته موقعیت لري، اکتشافی او ساختماني چارې یې د چکي متخصصینو په مرسته ترسره شوي، زیرمې یې ۹،۵ میلیونه ټنه ښودل شوي دي. دغه کان په ۱۳۸۶ هـ. ل کې خصوصي سکتور ته وسپارل شو، کلنۍ تولید یې ۴۰ زره ټنه او کلني عواید یې ۲۰ میلیونه افغانۍ دي. همدا اوس فعال او ترګټې اخیستنې لاندې دي. ددغې سیمې د ډبرو سکرو جنسیت غوره او لوړه تودوخیزه (حرارتي) انرژي لري. ددغه کان د ډبرو له سکرو څخه د هرات ښاروالي او فرقه کار اخلي.

همدا اوس د افغانستان د کانونو د وزارت په پاملرنې سره د سبزک د چوبي مسجد د ډبرو سکرو له کان څخه دیوې خصوصي کمپنۍ په مرسته کار اخیستل کیږي چې قرار داد یې د لسو کالونو لپاره اعتبار لري.

د ټولگي دننه فعاليت

زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي، يوه ډله دې د هغو څيړنو او مطالعو په هکله خبرې وکړي چې هندي جيو لوجيستانو د لومړي ځل لپاره په افغانستان کې د ډبرو سکرو په هکله ترسره کړي دي. او دويمه ډله دې د ډبرو سکرو د موجوده زيرمو په هکله خبرې وکړي او پايله دې يې خپلو ټولگيو الوته وړاندې کړي.

پوښتنې

۱. د افغانستان د ډبرو سکرو د تثبيت شوو سيمو نومونه واخلئ.
 ۲. د اشپشتې د ډبرو سکرو د ځانگړتياوو په هکله معلومات ورکړئ.
 ۳. د کرکړ د ډبرو سکرو دکان موقعيت له جغرافيايي پلوه څه اهميت لري؟
 ۴. په افغانستان کې د ډبرو سکرو هغه توليدات چې لوړه سلنه لري له کومو سيمو څخه ترلاسه کېږي سم ځواب په نښه کړئ:
- الف. کرکړ او اشپشته ب. د هرات سبزک ج. د صوف درې کان د. د هرات د کرخ کان

له ټولگي څخه بهر فعاليت

زموږ په هيواد کې د ډبرو سکرو دراستلو په برخه کې د ستونزو په اړه او داچې دغه ستونزې او خنډونه په څه ډول بايد له منځه يووړل شي، يوه مقاله وليکئ او نورو ته يې واوروئ.

پنځلسم لوست ۲، ۵ نفت او گاز

۲۹ - شکل

د ټیم ټاق او جرقدوق دکانونو دگازي څاگانو د ازمېښت او چمتو کولو پرانېستنه

له نفتو او گازو څخه څه کار اخېستل کېږي؟

نفت او گاز د تو دو څې او انرژي د تولید او سون توکي دي. زموږ د هیواد په بیلابیلو سیمو کې یې زیرمې شته چې په لاندې توگه تر بحث لاندې نیول کېږي:

الف) نفت

نفت د سوځیدو وړ مایع ده چې تر ۱۸۰۰ مترو پورې د ځمکې په ژورو برخو کې موندل کېږي، ځینې وختونه د ځمکې لاندې فشار او تو دو څې له امله پورته خواته را ځي او د ځمکې مخ ته را رسېږي. په میلیونونو کاله مخکې د ژونديو ژویو او عضوي توکو پاتې شوني چې په یوه سیمه کې پراته وو، ورو ورو د کلونو په تیریدو سره تر خاورو او رسوبي پوړونو لاندې راغلي، چې د فشار او تو دو څې له امله یې د وخت په تیریدو سره بڼه بدله شوې او نفت ورڅخه جوړ شوي دي. د نفتو د را ایستلو لپاره ژورې څاگانې کیندل کېږي او ډیرې پرېرې نل لیکي د نفتو څاگانو ته ورننه باسي، په دې توگه خام نفت پورته خواته را وځي یا د پمپ په واسطه را ایستل کېږي. خام نفت تور رنګ لري، خو وروسته تر چاڼولو څخه یې په چنځای کې رنګ بنفش شي او اسانه سوځي.

زموږ د هیواد په ډیرو سیمو کې د نفتو زیرمې شته چې شمال، لویديځ او جنوب لویديځ برخې

يې نيولي دي او مهم ولايتونه يې هرات، شبرغان، قلعه نو، ميمنه، کندز، تالقان، مزارشريف او نوردې. همدارنگه د هلمند په وادي او په کټواز کې هم د نفتو د زېرمو اټکل شوی دی. نفت په ډيرو ځايونو کې کارول کېږي. دکورونو په روښانه کولو، د حمل و نقل په وسايلو، په صنعتي ماشينونو، کيمياوي صنايعو او گڼ شميرنورو مرکبونو لکه مصنوعي رېر جوړولو او نوروکې ورڅخه استفاده کېږي. د هغو له فرعي مشتقاتو څخه د پلاستيک په جوړولو د عطرونو، رنگونو او ان دا چې د ځينو خوراکي توکو لکه مارگرين غوړيو په جوړولو کې کار اخېستل کېږي.

ب) گاز

د گازونو را منځته کيدل هم لکه د نفتو په شان د ژونديو ژويو د پاتې شونو څخه د عضوي موادو د ترسب او د تودوخې او فشار له امله او هغوته د هوا د نه رسيدلو له امله دي، چې بڼې يې بدلون موندلی او په گاز بدل شوي دي. گاز د افغانستان يوه ډيره ارزښتمنه کاني سرچينه ده. دهغو لويې زير مې هم دهيواد دننه د لگښت لپاره او هم بهر ته د صادرولو لپاره لوړ ارزښت لري. په داسې حال کې چې د هيواد په بيلا بيلو سيموکې د گازونو د پيداکيدو امکانات شته، په اوسني وخت کې يې لويې زيرمې په خواجه گوگردک، يتيم تاق، خواجه بولان او جرقدوق کې موندل شوي دي او همدا اوس ترگټې اخېستنې لاندې دي چې دلته به يې څو حوزې په لنډ ډول له نظره تيرې کړو:

۱. د خواجه گوگردک د گازو کان

دغه کان د شبرغان د ښار شمال لويديځ ته د ۲۳ کيلو مترو په واټن پروت دی، د کيندل شوو څاگانو شمير يې ۵۲ دی. ټوله زيرمه يې ۸،۴۶ ميليارده مکعب متره گاز اټکل شوی چې تر اوسه پورې يې ۴۴ ميليارده مکعب متره را ايستل شوی دی. همدارنگه په دغه سيمه کې ۱۰ ميليارده مکعب متره تريو (سلفر لرونکي) گاز هم پيژندل شوی دی.

۲. د يتيم تاق د گازو کان

دغه کان د شبرغان له ښار څخه ۱۸ کيلو متره لرې ختيځ ته پروت دی. دهغه تثبيت شوې زيرمې ۲۰،۸ ميليارده مکعب متره ښودل شوي دي. په ۱۳۴۱ هـ ل کال کې يې په څلورمه ځاه کې اور ولگيد چې د برمه کولو په حال کې وه. د دريوکلونو سوځيدلو په ترڅ کې يې ميلیونونه مکعب متره گاز و سوځيد او له لاسه ووت.

۳. د جرقدوق د گازو کان

دغه کان د شبرغان له ښار څخه ۱۵ کیلو متره لیرې جنوب لويديځ کې پروت دی، ۳۳ څاگانې يې ۲۲۰۰ متره په منځني ژوروالي کیندل شوي دي، گاز يې تريو دی، ټوله زیرمه يې ۲۶ ميليارده مکعب متره ښودل شوې چې تر اوسه پورې يې ۱۵،۳۶۲ ميليارده مکعب متره را ایستل شوې ده.

۴. د خواجه بولان د گازو کان

د شبرغان د ښار په ۳۰ کیلو متره ختیځ کې دی، د برمه کولو چارې يې په ۱۳۴۲ هـ کې پیل شوي دي، تريوگاز لري او زیرمې يې ۲،۵ ميليارده مکعب متره دي. په پورتنیو سیمو کې يې د گازونو ټولې زیرمې ۱۲۰ ميليارده مکعب متره تثبیت شوي، چې له هغو څخه يې ۴۰ ميليارده مکعب متره خوږ گاز او پاتې نور يې تريو یا سلفر لرونکی گاز دی. د گازو د صادرو لپاره د پخواني شوروي اتحاد تر پولو پورې د ۳۲ انچو په قطر اود ۹۷،۵ کیلو مترو په اوږدوالي یوه نل لیکه جوړه شوې وه. یوه بله نل لیکه د شبرغان له ښار څخه د مزار شریف د سړې او برېښنا تر فابریکې پورې ایستل شوې وه چې ۵۵ کیلو متره اوږدوالی او ۱۲ انچه قطر يې درلود، دلیر دولو وړتیا يې په یوه کال کې ۵۰۰ میلیونه مکعب متره وه. مزار شریف ته يې دلیر دولو موخه يې د مزار شریف د سړې او برېښنا له فابریکې څخه کار اخېستل وه چې په یوه کال کې يې ۱۰۵ زره تنه یوریا سره تولیدوله او همدارنگه د مزار شریف د برېښنا د فابریکې په کار اچول و چې په یوه ساعت کې يې ۳۶ زره کیلو واټه برېښنا تولیدوله. داهم باید وویل شي چې په ۱۳۵۴ هـ ل. کال په افغانستان کې د درې ميلياردو مکعب مترو شاوخوا گاز تولید شوی و چې له هغه څخه ۲۸۵۰ میلیونه مکعب متره يې بهر ته صادر شوی و او ۱۵۰ میلیون مکعب متره يې د هیواد د ننه لگول شوی و. په ځینو کلونو کې يې د گاز له صادرو لږ څخه د هیواد په سلوکې ۴۰ د صادراتو ټول ارزښت تر لاسه کیده چې د افغانستان د تادیاتو د بیلانس په برخه کې يې پوره اهمیت درلود، همدارنگه په پام کې وه چې د سلفرو د جلا کولو په پروژه کې د جرقدوق په سیمه کې د سلفر لرونکي گاز له ۲۶ ميليارده مکعب مترو څخه هم استفاده وشي. له طبیعي گاز څخه په ډیرو ځایونو کې کار اخېستل کېږي، له دې پرته چې په پخلي او د کورونو په تودولو کې ور څخه کار ورکوي، د یوشمیر کیمیايي مرکبونو په جوړولو کې هم گټور دی او د برېښنا د انرژي د تولید لپاره هم یوه ډیره ښه سرچینه ده.

(۴) جدول: په بيلابيلو کلونو کې د نفتو، گاز او د ډبرو سکرو د ايستلو اندازې

کلونه	نفت (په ټن)	گاز (په مکعب مترو)	د ډبرو سکرو (په ټنو)
۱۳۸۲	۸۵۰	۲۴۲۶۲۰	۳۵۱۰۰
۱۳۸۳	۱۴۶۹۰	۱۱۹۱۲۱	۳۳۷۳۰
۱۳۸۴	—	۱۷۲۳۳۷	۳۳۱۱۰
۱۳۸۵	—	۱۷۱۹۲۵	۳۴۹۲۰
۱۳۸۶	—	۱۶۱۴۴۰	۲۴۲۷۰۰

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې دوه ډلې شي، لومړۍ ډله دې د افغانستان د نفتو د زیرمو او دویمه ډله دې د طبیعي گاز په هکله خبرې وکړي او د خپلو خبرو پایله به نورو ته ووايي.

پوښتنې

۱. نفت څه دي؟
 ۲. د گاز د پیداکیډو دسرچینو په هکله معلومات ورکړئ.
 ۳. نفت چیرته په کارېږي؟
 ۴. د افغانستان د گاز د مهمو حوزو نوم واخلئ.
 ۵. د نفتو زیرمې د افغانستان په کومو برخو کې تثبیت شوي دي؟
 ۶. په افغانستان کې د طبیعي گاز عمومي زیرمې په څومره اندازه تثبیت شوي دي؟
 ۷. سم ځواب په نښه کړئ:
- الف) ۱۳۵ میلیارده مکعب متره
ب) ۱۲۰ میلیارده مکعب متره
ج) ۱۱۰ میلیارده مکعب متره
د) ۱۸۰ میلیارده مکعب متره.

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د افغانستان د کاني سرچینو د نقشي له مخې یوه نقشه رسم کړئ او په هغې کې د گاز او نفتو سیمې په ځانګړو نښو سره وښیئ او په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

شپاړسم لوست

الف) د هيواد نفت لرونکي حوزې

۳۰- شکل

د جوزجان ولايت د نفت او گاز د چانولو د فابريکې يو انځور

د نفتو زيرمې زموږ د هيواد په کومو برخو کې شته دي؟

په افغانستان کې د نفتو د زير مو د تثبيت په هکله څيړنې په کمه اندازه په ۱۳۱۴ هـ.ل. د افغاني او بهرنيو جيولوجيستانو له خوا د هيواد په بيلابيلو سيمو لکه د هيواد په شمال، لويديځ، جنوب لويديځ او جنوبي کې پيل شوې. د لومړي ځل لپاره په ۱۳۱۵ هـ.ل. کال يوې امريکايي کمپنۍ د افغانستان په شمال کې نفت لرونکې شيل طبقې (د خټو او شگو له کيناستو څخه جوړېږي) وموندلې او وروسته بيا د هغو لازياتي زيرمې په کتواز او د هلمند په وادي او د افغانستان په سهيل (جنوب) کې هم وموندل شوې. په ۱۳۳۳ هـ.ل. کال کې يوې سويډني کمپنۍ د نفتو د پلټنې چارې په منظمه توگه د سرپل په ولايت کې پيل او دپام وړ برياليتوبونه يې ترلاسه کړل، خو له ۱۳۳۸ هـ.ل. کال څخه وروسته د هغه موافقه ليک له مخې چې په همدې اړه له دې څخه دوه کاله مخکې په مسکو کې لاسليک شوی و، د پخواني شوروي اتحاد د متخصصينو په مرسته د مزار شريف او اندخوی ترمنځ د افغانستان په شمال کې په ۴۶۰۰ مربع ميله ساحه کې د نفتو د پلټنې چارې پيل شوې. ددغو څيړنو پايلو وښوده چې د هيواد په شمال کې د تخار له ولايت څخه د ايران تريولو پورې د نفتو د زيرمو د شتوالي پراخه امکانات شته او د هغه په دوام د هيواد د جنوب په کتواز او ترلويديځ پورې يې دقلعه نو، هرات، شبرغان، ميمني، کندز، تالقان، مزار شريف او نورو سيمو کې د نفتو زيرمې ترسترگو شوې. دهلمند په وادي، کتواز او د افغانستان په جنوبي سيمو کې هم د نفتو زيرمې اټکل شوي، خو د پوره پانگې او د تجربه لرونکو فني پرسونلو د نشتوالي له امله د هغو منظم را ايستل تر اوسه پورې نه دي تر سره شوي. د نفتو يوازنی تثبيت شوې زيرمه په جوزجان کې ده چې په دې لړ کې چې د انگوت زيرمه د يادولو وړ ده. دلته د انگوت په گډون د نفتو يو څو کانونه در پيژندل کيږي:

۱. دانگوت د نفتو کان

د سرپل دښار څخه پنځه کیلو متره ختیځ کې دی چې د نفتو طبقې یې له ۱۱۰۰ څخه تر ۱۲۰۰ مترو پورې ترسترگو کېږي. جیولوژیکي زیرمې یې ۷،۱ میلیونو ټنه اود ایستل کیدو وړ زیرمې یې ۲،۰۶ میلیونو ټنو ښودل شوي دي.

۲. د آق دریا د نفتو کان: د سرپل څخه لس کیلو متره ختیځ کې دی، ټولي زیرمې یې ۱۲ میلیونه ټنه دي. ثابتې اودگنې اخېستو وړ زیرمې یې څلور میلیونو ټنو څخه زیاتې اټکل شوي دي.

۳. د قشقری د نفتو کان: د سرپل جنوب ختیځ ته په ۱۲ کیلو متره واټن کې پروت کان دی جیولوژیکي زیرمې یې ۱۹،۶ میلیونه ټنه، د ایستلو وړ زیرمې یې ۶،۳۸۱ میلیونه ټنه نفت ښودل شوي دي.

۴. د زمره سای د نفتو کان: د شیرغان دښار د جنوب لویديځ په ۶۰ کیلو مترې کې پروت دی. زیرمې یې ۹،۱۹ میلیونه ټنه اود ایستل کیدو وړ زیرمې یې ۳،۴ میلیونه ټنه اومه نفت دي.

په ۱۳۵۱ هـ.ل. کال کې وپتېل شوه چې په دغه برخه کې یو کوچنی د نفتو چنځای جوړشي، خو کله چې د آق دریا د زیرمو تولیدي ظرفیت نورهم زیات شو، ددغه چنځای ظرفیت هم ۲۰۰ زرو ټنو ته لوړ شو. البته د هغه د ودانۍ د کار له بشپړېدو وروسته به په راتلونکې کې د نفتو تولیدي ظرفیت نور لوړ شي چې پرته له شکه به د هیواد دننه د یو شمیر اړتیاوو د پوره کیدو سرپرې به د هیواد د تادیاتو په بیلا س کې هم ارزښت ولري.

په اوسني وخت کې د افغانستان د نفتو اړتیاوې له بهر څخه د هغو په واردولو سره بشپړېږي، په همدې ترڅ کې نفتوته د هیواد اړتیا ورځ په ورځ زیاتیږي، او د هغو نړیوالې بیې هم مخ په زیاتیږي دي.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په دوه کسيزو ډلو وویشل شي، د افغانستان د کاني سرچینو د نقشې او د لوست د متن څخه په کار اخېستو دې لاندنۍ فعالیت تر سره کړي:

۱. هغه سیمې چې هلته د نفتو زیرمې شته په ترتیب سره دې یې له شمال ختیځ څخه تر جنوب لویديځ پورې لست کړي.

۲. ودې وایي چې کومو کمپنیو، په کومو برخو کې، څه وخت د نفتو د زیرمو د تثبیت لپاره څیړنې تر سره کړي؟

پوښتنې

۱. ولې تر اوسه پورې د افغانستان نفت په پراخه او منظمه توګه نه دي را ایستل شوي؟ توضیح یې کړئ.

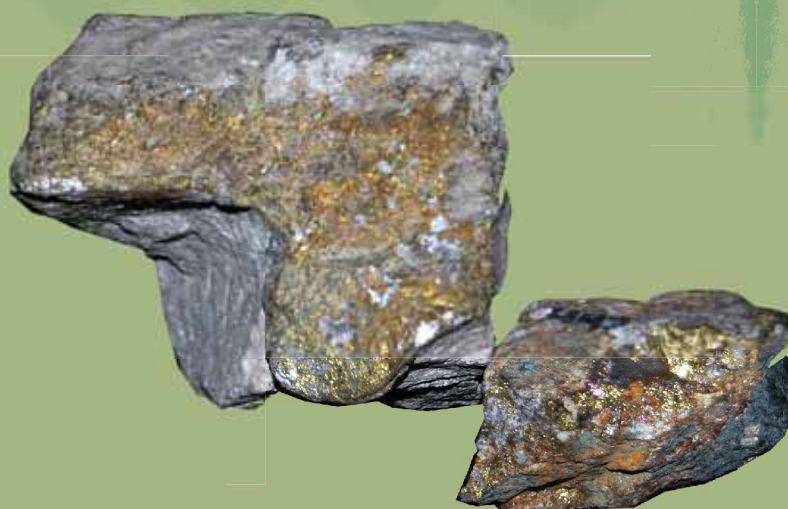
۲. د نفتو زیرمې د افغانستان په کومو سیمو کې دي، نوم یې واخلئ.

۳. د نفتو یوازینی ثبت شوې زیرمه څه نومېږي او چیرته ده؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

ګرانو زده کوونکو یوه ورځپاڼه، مجله، کتاب یا انټرنټي پاڼه چې د افغانستان د نفتو د زیرمو د پلټنې یا سوداګرۍ په هکله معلومات ولري، ولولئ او د هغې اخځ په راتلونکي لوست کې خپل ښاغلي ښوونکي ته ښکاره کړئ.

اوولسم لوست ۶، ۲ فلزات

۳۱- شکل

د فلزاتو زیرمې د افغانستان په کومو سیمو کې دي؟ په یوه ډبره کې د مسو آثار چې د لوگر له عینک څخه ترلاسه شويده.

انسانانو له ډیر پخوا څخه فلزات پیژندل او هغه یې کارول، خو پخوا یې کارول محدود و. دهغو نښو له مخې چې په دې برخو کې شته، داسې څرگندیږي چې هغه لومړنۍ فلز چې انسانانو وپیژاند، مس او بیا وروسته اوسپنه وه. زموږ په هیواد کې د یو شمیر فلزاتو لکه مسو، اوسپنې سربو، کرومو، جستو او گرانبه فلزاتو لکه د سرو زر او سپینو زرو زیرمې او سرچینې شته چې د هریوه په هکله لنډ معلومات ورکول کیږي:

- **اوسپنه:** د اوسپنې زیرمې د افغانستان په لاندنیو برخو او سیمو کې شته دي:
 - د کندهار په خاکریز کې چې د زیرمو اندازه یې ۸،۲۳ میلیونه ټنه ښودل شوی ده او د حاجیګګ کان.
 - د هرات د غور یانو کان چې په ۱۳۸۸ هـ ل کال کې یې له یوې ایرانی کمپنۍ سره د پلټنې تړون شوی و.
 - د بدخشان د سیاه درې کان چې اټکلي زیرمه یې له ۴۰ تر ۴۵ میلیون ټنو ده.
 - د پغمان د ولسوالۍ د اوسپنې کان چې زیرمه یې ۱،۳۸ میلیون ټنو ته رسیږي.
 - د جبل السراج د اوسپنې کان چې د زیرمو اندازه یې اته میلیونو ټنو ته رسیږي او د اوسپنې اندازه یې په سلوکې ۴۵ ښودل شوې ده.

- **د حاجي گک د اوسپنې کان:** د باميان د جنوب ختيځ په ۴۵ کيلو متره واټن کې پروت دی چې د خپل کيفيت او زيرمو له پلوه د سيمې يو ډير لوی او مهم کان شميرل کېږي. د اوسپنې زير مې يې ۱،۸ ميليارده ټنه ښودل شوې دي او د اوسپنې سلنه يې ۶۳،۵ ښودل شوې ده. د کانونو د وزارت نوي شمېرې د دغه کان ثبت شوې زير مې ۱۱۰ ميلیونه ټنه او اټکل شوې زير مې يې ۲۰۷۰ ميلیونه ټنه ښودلې دي. د حاجي گک د کان له زيرمو څخه د گټې اخېستنې امکان شته خو د نوموړو کانونو را ايستل زياتې اندازې پانگې ته اړتيا لري. په پام کې وه چې په ۱۳۸۸ هـ.ل. کال کې يې گټه اخېستنه خصوصي سکتور ته وسپارل شي چې د راتلونکو پنځو - شپږو کلونو په ترڅ کې به يې چارې بشپړې او په کال کې به يو ميلیون ټنه پولا د ورڅخه توليد او يو شمير هيوادو الوته به د کار زمينه برابره شي.

• **مس:** د افغانستان په لسو ولايتونو کې د مسو د کانونو ۱۲ زير مې شته چې له پروان څخه تر فراه او کندهار پورې يې پراخه ساحه نيولې ده. په دې کې د کجکي ترمځ سيمې ډيرې مهمې دي.

- د مسو د طبقو کانونه په تغر، خور د کابل او ان د چهلستون په غرونو کې تر سترگو کېږي.
- د کابل په دريندکې (د عينک له کان څخه ۸-۹ کيلو متره لري. په خطي بڼه د مسو کان پروت دی، د مسو اندازه يې په سلوکې ۵۸،۰ - ۵۵،۱ پورې ده. د زابل ولايت د مسوکان د کنډلان په سيمه کې ثبت شوی دی چې د مسو اندازه يې په سلوکې ۶۲،۰ څخه تر ۱۰۲،۲ پورې ده، ټوله زير مې يې له ۵ تر ۸ ميلیونونو ټنو پورې اټکل شوې ده.

• **د لوگر د عينک د مسو کان:** د کابل ښار په جنوب ختيځ کې دی، اټکلي زير مې يې څلور ميلیونه ټنه او په دغه کان کې د مسو اندازه په سلوکې له ۱۰۲ تر ۱۰۵ پورې ښودل شوې ده. په عينک کان کې د مسو اټکل شوې زير مې له ۶ ميلیونو ټنو څخه زياتې ښودل شوي دي. د کانونو د وزارت نوو شميرو دهغو تثبيت شوې زير مې له ۱۱ تر ۱۳ ميلیونو ټنو مسو پورې ښودلې دي د داوطلبی له چارو وروسته يې په ۱۳۸۷ هـ.ل. کال کې له يوې چينايي کمپنۍ سره قرار داد لاسليک او په ۶۰ مياشتو کې به په گټه اخېستنه پيل وکړي چې هر کال به تقريبا ۲۰۰ زره ټنه خالص مس توليد کړي.

- د مسو دکان زير مې دهرات په شيدا، بادغيس، فراه، هلمند، کابل، غزني، باميانو، غوربند، اندراب بغلان او سرپل کې هم د ارزښت وړ دي.

• **سره زر:** په افغانستان کې سره زر د هندوکش دو و خوا و ته په بېلابېلو سیمو کې شته چې یوه پراخه ساحه یې د فیض آباد له شمال څخه په جنوب لویديځ کې تر کندهار پورې نیولې ده. مهم کانونه یې د بدخشان په یفتل او د غزني په مقر کې شته. د یفتل په سیمه کې د سرو زرو او کوارتز د ډبرو څلور رگونه دي چې په هر تن کاني توکو کې یې له یو څخه تر ۸۵ گرامو پورې سره زړشته دي.

- د سرو زرو نورې زیرمې د قلات په زرکشانو کې شته چې د سرو زرو اندازه یې په هر تن کاني توکي کې له ۰,۵ څخه تر ۱۱ گرامو پورې ده. همدارنګه د کوکچي د سیند او د هغه د مرستیالانو په تګلوري کې په یوه پراخه ساحه کې سره زر شته چې د سرو زرو اندازه یې د شګې په هر مکعب متر کې په منځنۍ توګه تر ۳۹۴ میلی گرامو پورې محاسبه شوې ده.

• **سپین زر:** د سپینو زرو زیرمې د پنجشیر (له عمرز څخه تر خاواک پورې)، دهرات سیمه کوه او د بي بي گوهر په سیمه او د کندهار په خاکریز کې شته چې پخوا به په نافني توګه ایستل کیدې، خو اوس ور څخه کار نه اخیستل کیږي.

• **د سربو او جستو کانونه:** زموږ په هیواد افغانستان کې د سربو او جستو کانونه هم شته چې په هغو کې د کندهار د بي بي گوهر د سربو او جستو د کان نوم اخیستلای شو چې زیرمې یې ۲۱۱۰۰ ټنه جست او ۵۵۰۰ ټنه سرب ښودل شوي دي چې دهرات د چشت په سیمه یعنې دهرات او د پنجشیر د سیند د تګلوري ترمنځ سیمه کې یې پر مختیا موندلې او د هزاره جاتو د ټولک او د غوربند د فرنجل سیمې هم په کې راځي.

• **د کروم د ډبرو کانونه:** د کروم د ډبرو دشتوالي نښې د خوست، میدان وردګو، د لوګر د محمد اغې او کلنگار او کندهار په سیمو کې دیا دونې وړدي. د کانونو د وزارت نوې شمیرې د خوست د کرومو د ډبرو د ایستلو منځنۍ کلنۍ اندازه ۷۳۰۰۰ ټنه ښودلې ده چې په ۱۳۸۶ هـ ل. کال کې یې له یوې کمپنۍ سره قرار داد شوی و خو اوس د امنیتي حالت د خرابوالي له امله نه ایستل کیږي.

د میدان وردګ ولایت د کرومایت د کان منځنۍ کلنۍ اندازه له ۴۰۰۰۰ ټنو څخه زیاته ښودل شوې ده.

۳۲- شکل

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په پنځو ډلو ویشل شي، د لوست د متن او د افغانستان د کانونو د نقشې په لوستلو دې لاندې فعالیت تر سره کړي او دخپل کار پایله دې په ټولګي کې ووايي:

لومړۍ ډله: د اوسپنې د کانونو د سیمو نومونه واخلئ او د نقشې پر مخ یې وښیئ.

دویمه ډله: د سرو زرو د کانونو د سیمو نومونه واخلئ او د نقشې پر مخ یې وښیئ.

درېمه ډله: د سپینو زرو د کانونو د سیمو نومونه واخلئ او د نقشې پر مخ یې وښیئ.

څلورمه ډله: د مسو د کانونو د سیمو نومونه واخلئ او د نقشې پر مخ یې وښیئ.

پنځمه ډله: د سربو د کانونو د سیمو نومونه واخلئ او د نقشې پر مخ یې وښیئ.

پوښتنې

- ۱- زموږ په هیواد کې څو ډوله فلزات شته، نومونه یې واخلئ.
- ۲- د اوسپنې کانونه د افغانستان په کومو سیمو کې دي او د هغو ډیر مهم کان کوم یو دی؟
- ۳- د لوګر عینک د مسو دکان په هکله معلومات ورکړئ.
- ۴- د سربو او جستو زیرمې زموږ د هیواد په کومو سیمو کې دي نوم یې واخلئ.
- ۵- موږ په هیواد کې د سپینو زرو زیرمې په کومو برخو کې تثبیت شوي دي نوم یې واخلئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د فلزاتو د لوست متن او د کانونو نقشه ولولئ او په راتلونکي ساعت کې یې د هغو د مهمو ټکو په هکله معلومات ورکړئ.

اتلسم لوست د فلزاتو د کانونو اقتصادي اهمیت

۳۳ - شکل

د عینک د میسو د کان د پروژې پرانستل

له فلزاتو څخه څه کار اخیستل کېږي؟

لکه څرنگه موچې په تیر لوست کې ولوستل او جیولوجیکي څېړنو بنودلې ده، زموږ د هیواد په ډیرو برخو کې، د فلزاتو کانونه شته. دغه کانونه د هیواد په اقتصاد کې د اهمیت وړ دي. افغانستان د فلزي زیرمو دلرلو له مخې یو بډای هیواد گڼل کېږي. د هیواد فلزي زیرمې د پانگې اچونې، د تخنیکي وسایلو، د فني پرسونل او هیواد دننه او بهر د خرڅلاو د بازار په چمتو کیدو سره په پراخه اندازه را ایستل کیدای شي.

فلزات ځانگړی اقتصادي ارزښت لري. د کرنې، سوداگري، تخنیک او د ژوند دنورو چارو په برخو کې د اقتصادي فعالیتونو پر مختلفو ګونو، د فلزي صنایعو له پر مختیا سره اړه لري. فلزي زیرمې د یوه هیواد د صنعتي کیدو، د خلکو د ژوند د کچې د لوړیدو او د اقتصادي پر مختیا لپاره یو مهم ضرورت دی. ښکاره خبره ده چې د یوه هیواد د صنایعو بنسټ او شمزۍ د فلزاتو په زیرمو او د اوسپنې ویلي کولو پورې اړه لري. هغه هیوادونه چې د اوسپنې د ویلي کولو فابریکې نه لري، باید د ماشینونو د پیرو دلو لپاره زیاتې پیسې ولگوي، نوله دې امله د بتیو او د اوسپنې د ویلي کولو د فابریکو جوړول د یوه هیواد د اقتصاد مهمه برخه جوړوي. هیوادونه باید د فلزي صنایعو درامنځته کولو لپاره هلې ځلې وکړي.

د افغانستان په شان ديوه هيواد لپاره د فابريكو جوړول، چې پوره اندازه خام توکي لري، يو اقتصادي او مهم کار او د هيواد د اقتصادي بنسټ په پياوړي کولو کې ډيرگټور دي. د فلزاتو ځانگړتياوې له اقتصادي پلوه ارزښت لري چې په بيلابيلو برخو کې ورڅخه کار اخيستل کيدای شي: ځينې فلزات د زنگ ضد ځانگړتيا ولري لکه قلعي، سرب او نکل. له سرو زرو څخه د گانو او پولي واحد د پښتوانې په توگه په بانکونو کې کار اخيستل کيږي. له سپينو زرو څخه په نقره يې مسکوکاتو او گانو کې کار اخيستل کيږي. اوسپنه د تخنيکي وسايلو د جوړولو او نور فلزات لکه مس، سپين زر او المونيم چې د بريننا او تو دوخې د ليردولو وړتيا لري، ځينې نور له يو شمير نورو فلزاتو سره د ترکيب کيدو ځانگړتيا لري، دبيلگې په توگه د مسو او جستو له گډولو څخه برنج تر لاسه کوي او د سماوارونو، چلمچي گانو، د دروازو په دستگيرونو او د نورو برنجي وسايلو په جوړولو کې ورڅخه کار اخلي. نو ځکه فلزات ځانگړی اهميت لري او د دروازو، کرکيو، کتونو، ميزونو، چوکيو، د ماشينونو په پرزو، د فابريکو په جوړولو او د لوبو په جوړولو کې ورڅخه کار اخيستل کيږي.

د ټولگي دننه فعاليت

زده کوونکي دې څو ډلې شي: هره ډله دې د فلزاتو په اقتصادي ارزښت خبرې وکړي او د خپلو خبرو پايلې دې نورو ته ووايي.

پوښتنې

- ۱- ولې فلزات زيات اهميت لري؟
- ۲- سره زر د نورو فلزاتو په پرتله کومه ښيگڼه لري؟
- ۳- له فلزاتو څخه دڅه ډول وسايلو په جوړولو کې کار اخيستل کيږي؟

له ټولگي څخه بهر فعاليت

د لوست د متن په لوستلو سره د فلزاتو د اقتصادي اهميت په هکله فکر وکړئ او په راتلونکو لوستونو کې دهغو په اړه خپلو ټولگيو الوته معلومات ورکړئ.

نولسم لوست ۲، ۷ د ودانۍ د ډبرو کانونه

د ودانیو د ډبرو کان د هیواد په کومه برخه کې دی؟
افغانستان یو غرنۍ هیواد دی، د تعمیراتي ډبرو د منابعو له پلوه ډیر غني دی، چې له ډیرې پخوا
زمانې راهیسې په ودانیو کې کارول کېږي، په لاندې ډوله:

الف: د گرانیت Granite (خارا) ډبرې

دا ډول ډبرې له اورغور ځوونکو ډبرو سره یو ځای نه وځي. دا ډبرې له درو منرالونو جوړې
شوي، فلد سپار، مایکا او کوارتز، چې ښې نمونې یې دده دانا تر څنګ غرونو او نورو غرنیو
سیمو ډبرو لکه سالنگونو کې تر لاسه کېږي. دا ډبرې د تراکم او سختوالي له امله د ودانیو په زینو،
تهدابونو یا بنسټونو او د سړکونو په فرش کې کارول کېږي.

ب: بزلت Basalt

دا هغه برېکونکي بهرنۍ او د لا وا موادو پاتې شوي ډبرې دي، چې د اورغور ځوونکو یعنې
د آتشفشان غرونو په لمنو کې شتون لري. د افغانستان په اکثره غرنیو سیمو کې پرمانه پیداکېږي.
ددې ډول ډبرو مهم منرالونه عبارت دي له: پیروکسین، فلد سپار، الیوین او ځینې فلزي منرالونه
دي. دا ډبرې په ځانګړي آب او هوا کې پر لویو او وړو توتو ماتېږي او دودانیو په تهدابونو کې
کارول کېږي.

ج: متحوله: یا تغییر منونکې ډبرې، چې په دریابونو کې له رسوب او آهکي ډبرو څخه رامنځ ته
کېږي. د وخت په تیریدو فشار او تودوخې له امله په مرمرو بدلېږي، ددې ډبرو ذخیرې زموږ په
هیواد کې ډیرې دي، د شکو او رسوب له امله جوړېدونکې ډبرې په کلکو ډبرو بدلېږي. چې هغه
هم په زیاته کچه کارول کېږي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library